

HÅNDBOK MOT RASISME



MINOTENK
Minoritetspolitisk tenketank

Håndbok mot rasisme

© Minotenk 2021

Redaksjonsgruppe: Mishell Akhtar Shakar, Tony Sandset, Daniel Abimael Skjerve Wensell, Ellen Reiss og Linda Noor

Redaktører: Tony Sandset og Mishell Akhtar Shakar

Sjefredaktør: Ellen Reiss

Illustrasjoner: Franco Cortez

Design: Ellen Lorenzen

Utgitt med støtte fra Stiftelsen Fritt Ord og Bufdir - Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Revidert opplag

Takk til alle bidragsytere og støttespillere i dette prosjektet, også takk Michelle Tisdell, Cora Alexa Døving og Axel Aubert for å ha lest igjennom manuset og kommet med viktige innspill, og Razan Shadid, Isabel Vargas Shakar, Olea Jensine Mosli Sæther, Celina Ahmed og Gina Sophie Fellus for verdifulle diskusjoner.



Om Minotenk

Minotenk er en landsdekkende organisasjon som arbeider for å definere problemstillinger og utfordringer som gjelder minoriteter i Norge, og for å fremme politiske og praktiske løsninger. Minotenk er også en nettverksplattform for unge mennesker, på tvers av etnisk bakgrunn, religion og kjønn. Vi tilbyr kurs og veiledning, samt en arena for å delta i den offentlige debatten. Vi jobber ut ifra FNs menneskerettighetserklæring og er partipolitisk og religiøst uavhengige.

Mer informasjon om vårt arbeid: www.minotenk.no

Vi dedikerer denne boken til minne om Benjamin Labaran Hermansen som ble drept av nynazister på Holmlia i 2001.

Antirasisme er å ta et aktivt standpunkt.

Å aktivt opplyse, aktivt skape allianser og aktivt kjempe imot.

Innhold

En hilsen fra Abid Raja	s 8
Forord	s 10

DEL 1 - FAKTATEKSTER s 15

Hva er rasisme?	s 17
Tony Sandset	

Rasismens historie i Norge	s 23
Lisa Esohel Knudsen og Tony Sandset	

Begreper i den antirasistiske kampen	s 31
Redaksjonen	

Antirasistens verktøykasse	s 39
Ellen Reiss	

Rasisme, diskriminering og mental helse	s 45
Winnie Nyheim-Jomisko	

7 tips for å jobbe med rasisme i klasserommet	s 49
Mari Erstad og Peder Nustad	

Hvordan håndtere rasisme i skolen	s 57
Omar Drammeh og Mishell Akhtar Shakar	

Politi og etnisk profilering	s 63
Daniel Abimael Skjerve Wensell	

#dengangenda - hverdagsrasisme	s 68
---------------------------------------	------

DEL 2 – PERSONLIGE FORTELLINGER s 70

Om rasismeangst	s 73
Warsan Ismail	

Ut på byen	s 79
Zeshan Shakar	

Jeg er same. Det er det ikke alle som liker	s 85
Alice Marie Jektevik	

Aldri mer 22. juli	s 91
Kamzy Gunaratnam	

Er jeg bare interessant fordi jeg er eksotisk?	s 95
Daniel Abimael Skjerve Wensell	

Rasismens psykiske konsekvenser	s 101
Lisa Esohel Knudsen	

«Hvor er du egentlig fra»	s 105
Tony Sandset og Guro Jabulisile Sibeko	

The Urban Legend – skapelsen av en ekte superhelt	s 115
Josef Tzegai Yohannes	

Rasisme i arbeidslivet	s 121
Linn Andersen	

“

En hilsen fra Abid Raja, kultur- og likestillingsminister

Mange vet hva rasisme betyr, hva det handler om. Men man vet ikke hva rasisme er før man kjenner det på kroppen. Hvordan det føles å bli ropt etter, eller få stygge meldinger, fordi man er annerledes. I løpet av mitt liv som offentlig person og politiker har jeg fått mange slike meldinger. «Jævla pakkis», «Dra hjem». Jeg fikk også høre det da jeg vokste opp, budskap om at «du er ikke nordmann, dette er ikke ditt Norge». Det gjør vondt, men jeg har lært meg å tåle det.

Lenge levde jeg i et slags kompromiss med meg selv. Jeg omtalte meg ikke som nordmann uten å si «ny» først, fordi jeg ikke ønsket å provosere folk som blir støtt av at jeg sier at jeg er norsk. Men så var det en episode. Det er 15 år siden nå, at jeg en fin vårdag i Bærum trillet mine da tre måneder gamle tvillingdøtre i barnevogna på vei ut til Kalvøya. På broa over var det noen som hadde tagget «Muslims go home». Det var ikke første gangen jeg hadde lest noe slikt, men noe var annerledes denne gangen. Jeg så på mine døtre, som lå og sov med hver sin smukk i munnen, og tenkte på hva slags Norge det var de skulle vokse opp i, hvilke budskap skulle de møte? Det var da jeg forstod at det ikke er meningen at man skal tåle rasisme, men at man må ta til motmæle.

Vi må ta tak i grumset, men vi kan ikke overvinne det som enkeltpersoner. Jeg har aldri følt meg så ensom som da jeg var ung og fikk beskjed om at dette ikke er mitt land, men jeg vet nå at man ikke trenger å stå alene. Vi må stå sammen om at fremmedfiendtlige holdninger aldri er akseptabelt. Norge er et mangfoldig land, og det er en styrke. Vi skal aldri tolerere rasisme, vi skal aldri tåle fremmedhat. Derfor er det viktig at vi jobber med holdninger, og at vi tør å si ifra. Ikke bare nå vi blir utsatt for rasisme, men også når vi ser at det skjer med andre.

Jeg ville bli politiker fordi jeg ønsket å jobbe for at både mine barn og alle andre barn skal få leve frie liv. Og det som er viktig med frihet, er at den har to sider. På den ene siden handler den om frihet til, altså friheten til å være den du er, elske den du vil, og så videre. På den andre siden handler den om frihet fra, og det dreier seg for eksempel om fravær av hatefulle ytringer og diskriminering. Vi må være klar over begge deler. Forhåpentligvis kan denne boken være med på å tydeliggjøre hvordan dette henger sammen. Det å ikke akseptere rasisme handler om å bidra til at flest mulig mennesker får leve mest mulig frie liv.

Hver dag blir det født omtrent 385 000 mennesker. Ingen av dem er født rasister. Gjennom å stå opp og sammen mot rasisme og for et fritt samfunn gjør vi verden til et bedre sted.

”



Forord

For 20 år siden ble Benjamin Hermansen drept av nynazister. Vi må ikke glemme drapet, men vi må heller ikke glemme hatet som påvirker menneskers liv, som kom til uttrykk da 77 mennesker ble bombet og skutt i filler i regjeringskvartalet og på Utøya, da Johanne Zhangjia Ihle-Hansen ble henrettet av sin bror, og hatet som jaget Arve Beheim Karlsen uti den fossende elven. Men rasisme kommer ikke bare til syne i slike ekstreme og brutale handlinger: Vi ser den i ekskluderende ord, vi ser den i hatefull tale, og vi ser den i de ulike måtene mennesker blir diskriminert på i det daglige.

Men det er viktig å huske at kampen mot rasisme også er til stede. Vi så den etter drapet på Benjamin der 30 000 mennesker gikk i tog for å markere sin motstand mot nazister og rasisme. Vi så det etter 22. juli-terroren der et hav av roser fylte gatene. Og vi så det etter drapet på George Floyd i USA. Drapet som utløste massive demonstrasjoner over hele verden mot den brutale politivolden og diskrimineringen mot afroamerikanere i USA, og som for alvor satte Black Lives Matter-bevegelsen på kartet over hele verden.

Denne boken er et bidrag til denne antirasistiske kampen. Den tar opp personlige erfaringer med forskjellige former for rasisme, og den inneholder en fagdel der den tar for seg både hva rasisme er, rasismens historie og noen nøkkelbegreper og gode verktøy i kampen mot rasisme.

Vi har skrevet denne boken med klasserommet i tankene. Klasserommet er den viktigste arenaen for å snakke om vanskelige temaer, temaer som rasisme. Det skal være et sted hvor rasisme kan diskuteres i trygge rammer, og hvor ungdommen kan bli godt ivaretatt og sett. Dette er vårt bidrag til denne samtalen. Boken skal gi en forståelse til alle om hva rasisme er, hvordan den påvirker, og tilby et språk til dem som er utsatt for rasisme. Den skal gi kunnskap om hvordan vi alle kan kjempe mot rasisme. Og den skal være et verktøy for lærere som vil diskutere rasisme i klasserommet. Å ta rasisme på alvor er en viktig del av skolens mandat, både som lærings- og mestringsarena og som arena for dannelse og sosial kompetanse.

Bokens bruk i skolen

I både ungdomsskolen og den videregående skolen kan boken brukes inn mot konkrete fag og kompetansemål innenfor fagplanene som finnes i skolen. Noen eksempler er historiefaget, samfunnsfag, medborgerskap, sosiologi og sosialantropologi, religion og etikk, og klassens time. I fagfornyelsen 2020 heter det at «skolen skal legge til rette for læring i de tre tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling», og prinsippene for læring, utvikling og dannelse presiserer behovet for dette. Boken kan også brukes inn mot spesifikke markeringer slik som den internasjonale dagen mot rasediskriminering (21. mars), verdens psykiske helsedag (10. oktober), markeringen av drapet på Benjamin Hermansen (26. januar), African History Month (oktober) og markeringen av andre verdenskrig og holocaust.

Boken kan også brukes som en del av fokuset på forebygging av rasisme i skolen og i samfunnet for øvrig. Den er ment som et verktøy for både elever og lærere slik at de skal kunne ta opp rasisme og tilgrensende tematikk på en slik måte at temaet blir gjennomgått på en konstruktiv måte der personer som har blitt utsatt for rasisme, blir både sett og hørt. Det er viktig å påpeke at boken er en fleksibel håndbok som er forankret i både faglige spørsmål og levde erfaringer, og at den dermed skal kunne brukes innenfor faglige rammer, men også i mer uformelle settinger som klassens time, uformelle samtaler og andre mindre faglig strukturerte kontekster.

Etter hver av de personlige tekstene så følger refleksjonsspørsmål som er utarbeidet av elevene Razan Shadid, Isabel Vargas Shakar, Olea Jensine Mosli Sæther, Celina Ahmed og Gina Sophie Fellus.

Begrepsavklaring

Vi må også si noen ord om begrepsbruk i denne boken. Det å snakke om og lese om rasisme medfører uunngåelig også at man må snakke om hudfarge, identitet og tilhørighet. Et ting som ofte er vanskelig å vite og å ta opp, er dermed hva slags ord og uttrykk man bruker både om seg selv, men også om andre.

I denne boken har redaksjonen valgt å la dem som har skrevet personlige fortellinger, selv få velge hva slags ord og uttrykk de vil bruke når det gjelder for eksempel hudfarge eller identitet. Her er ord som «svart», «brun», eller «etnisk minoritet» blitt brukt. Når det gjelder de faglige tekstene som redaksjonen selv har laget, har vi valgt å bruke begrepet «melaninrik» som en beskrivelse av en del av de gruppene vi refererer til i denne boken. Dette begrepet er på noen måter et godt begrep, mens det på andre måter ikke favner like godt. I USA for eksempel ville man kanskje ha brukt begreper som «people of color» eller «black people». I England ville man kanskje brukt forkortelsen BAME som står for «Black, Asian, and Middle Eastern». Men på norsk er det ofte litt vanskelig å finne gode begreper som favner alle minoritetsgrupper, og spesielt når man snakker om rasisme. For eksempel vil ikke melaninrik favne samer eller romfolk. Det er heller ikke sikkert at personer med øst- eller sørasiatisk bakgrunn vil kjenne seg igjen i dette begrepet. Det samme kan gjelde personer med bakgrunn fra Nord-Afrika eller Midtøsten.

Dette dilemmaet rundt begrepsvalg viser noe av vanskeligheten med å skulle finne ett begrep som favner alle som utsettes for rasisme, og som samtidig alle kan være enig om passer for dem og/eller beskriver deres situasjon. Vi har valgt å bruke melaninrik, men anerkjenner at det til slutt må være opp til hver enkelt å bruke de begrepene om seg selv som de selv er mest komfortable med.

Med vennlig hilsen redaksjonen

DEL 1

FAKTATEKSTER



HVA ER RASISME?



Tony Sandset er forsker på Det medisinske fakultet ved Universitetet i Oslo. Han forsker på helseulikhet, identitet og etnisitet, både i Norge og innenfor global helse.

På Holmlia i Oslo står det en statue av en ung gutt. På sokkelen står det «Glem ikke. 26.01.2001», og med jevne mellomrom dekkes bakken rundt med lys og blomster. Statuen er av Benjamin Labaran Hermansen (1985–2001). For 20 år siden ble han jaget og knivstukket i ryggen, armen og hjertet av nynazister. Drapsmennene mente han ikke hadde rett til å leve fordi han var brun i huden. Han var femten år gammel. Da og for alltid.

Rasisme kommer til uttrykk på mange forskjellige måter: fra grusomme drap, vold og hatkriminalitet, til holdninger og handlinger som fører til forskjellsbehandling, utestengelse og diskriminering. Felles for de ulike formene for rasisme er at enkeltpersoner reduseres til representanter for en gruppe og nedvurderes som menneske. I denne teksten skal vi ta for oss et par definisjoner på hva rasisme er, hvordan rasisme kan utspille seg, og litt om rasismebegrepets

historie. Vi skal også gi noen korte eksempler på rasisme slik at du som leser kan kjenne igjen forskjellige former for rasisme.

Noen definisjoner av rasisme og kjennetegn på dem

Det finnes ikke én klar definisjon på rasisme som alle er enige om, så vi må se på ulike måter å bruke begrepet, og også hvordan det har utviklet seg over tid. En tidlig og smal definisjon var: «oppfatninger, holdninger eller handlinger som deler mennesker inn i påståtte raser, hvor noen hevdes å være mer verdifulle enn andre»¹. Dette blir ofte kalt «klassisk rasisme» og fokuserer på hvordan arvelige biologiske egenskaper legges til grunn for å dele inn mennesker i påståtte «raser». Den bruker fysiske «rasekjennetegn» som kropp og hår-, hud- og øyenfarge, og kobler dette sammen med indre mentale kjennetegn som intelligens, anlegg for kunst og kultur og temperament, og mener at dette gir grunnlag for et skille mellom under- og overlegne raser. I dag har vi gått helt bort fra forestillinger om menneskeraser og betydningen det hadde før, og derfor trenger vi en bredere definisjon som dekker flere former for diskriminering, som nasjonalitet, utseende, kultur eller religion. I andre land, for eksempel USA, er det fremdeles vanlig å bruke begrepet «rase», men i dag henviser det til en sosial forståelse av begrepet, altså at det er snakk om sosiale og ikke biologiske grupper.

En nyere forståelse av rasisme har et mye større fokus på at etnisitet, religion og kulturforskjeller også bør inkluderes i begrepet. Når noen mener at mennesker som er fra en bestemt kultur eller en bestemt religion, må oppføre seg og

¹ Store Norske leksikon: <https://snl.no/rasisme>

være på bestemte måter, at de har forutbestemte negative egenskaper, og at de ikke klarer å fungere sammen med andre etnisiteter, så er dette også rasisme. Eksempler på dette kan være fordommer om at muslimer er mer aggressive, eller at samer er svindlere og snyltere.

Rasisme kan vi si handler om diskriminering, forskjellsbehandling og utestengning basert på etnisk bakgrunn. Diskriminerende holdninger, ytringer og handlinger, som ofte er ubevisste. Dette kan også bety mer eller mindre usynlige former for utestengning og negativ forskjellsbehandling av mennesker fra forskjellige grupper, og dermed også positiv forskjellsbehandling av andre grupper. Eksempler på dette er forskjellsbehandling på arbeidsmarkedet, i skolen og i helsevesenet, og på boligmarkedet.

Mekanismer bak rasisme

Disse ulike formene for rasisme overlapper og er ofte vanskelig å skille helt fra hverandre. Det de har til felles, er at de antar at individer kan reduseres til sin gruppetilhørighet, enten denne gruppetilhørigheten knyttes til kultur, religion eller «rase». Og at hver «rase» eller kultur kjennetegnes av bestemte egenskaper som er entydige og umulig å forandre. Dette betyr at mennesker er «fanget» av sin bakgrunn, og at de ikke kan forandre seg eller ha sin egen personlighet, det vi kaller essensialisering og stereotyper.

Essensialisering og stereotypisering handler om at komplekse mennesker reduseres til en «essens» av forestillinger eller fordommer. Alle er helt like, og det er

umulig å forandre seg, på godt og på vondt. For eksempel at alle med arabisk bakgrunn er late, eller at alle med østasiatisk bakgrunn er flinke med tall.

At menneskegrupper har noen negative «essenser» bare basert på hvordan de ser ut, reduserer og dehumaniserer mennesker. Dehumanisere betyr å nedvurdere andre mennesker og andre menneskegrupper på en sånn måte at de er mindre verdt. Dehumanisering har alltid vært viktig for å få majoriteten til å «tolerere» overgrep, folkemord og krig opp gjennom historien. For eksempel for å legitimere slaveriet i USA, folkemord i Bosnia, og forsøket på å utrydde jøder, homofile og andre minoriteter under andre verdenskrig. Når noen har dehumanisert andre mennesker, så senkes terskelen for å kunne påføre andre smerte og diskriminering.

Vi er alle gjennom hele livet påvirket av rasistisk historie, stereotyper i populærkultur, og nyhetsbilder, og denne påvirkningen kan skape holdninger om melaninrike, jøder,

sigøynere, muslimer og andre som grunnleggende annerledes, og dermed kan de også tillegges annen verdi som «de andre». Dette kalles annengjøring og beskriver hvordan det konstrueres et bilde av «den andre» gjennom en forestilling om et «oss». Det er knyttet til et hierarki, hvor «oss» er overlegent «de andre» basert på forestillinger om kultur, etnisitet, religion og hudfarge. Man har satt opp gruppen svart og hvit, eller etnisk norsk og samisk, og tildelt den ene gruppen motsatte egenskaper. På den måten kan ulike kroppere frembringe ulike antagelser og følelser.

Ord og begreper som ligner på rasisme: islamofobi og antisemittisme

Det finnes også andre ord og tenkemåter som er i slekt med rasisme, men som ikke er helt det samme. For eksempel muslimfiendtlighet og antisemittisme. Muslimfiendtlighet (islamofobi) er utbredte negative fordommer og handlinger som angriper, stenger ute eller diskriminerer mennesker

fordi de er eller antas å være muslimer. Antisemittisme er fiendtlige holdninger og handlinger som er rettet mot jøder, basert på bestemte negative forestillinger. Som vi kan se, er både rasisme, muslimfiendtlighet og antisemittisme fokusert på negative holdninger og handlinger mot en gruppe mennesker som antas å ha like egenskaper.

De som fremmer rasistiske, muslimfiendtlige og antisemittistiske holdninger, mener ofte at de selv er mer verdt, altså det man ofte kaller en overlegenhetsmentalitet. Slike tankesett mener at andre folkegrupper er mindre verdt og er en fare for samfunnet, og at andre grupper planlegger å «ta over» samfunnet (for eksempel ved å ta jobber, innføre nye kulturelle normer, føde mange barn eller styre økonomien i et land). Vi må derimot også huske på at det er forskjeller her, for eksempel hvordan disse formene for diskriminering og undertrykking har utviklet seg historisk, hva slags barrierer som hver gruppe møter i samfunnet, og hvordan stereotyper mot ulike grupper kommer til uttrykk.

RASISMENS HISTORIE I NORGE



Lisa Eshel Knudsen er foredragsholder, samfunnsdebattant og skribent. Hun har holdt foredrag og workshops om rasisme for skoler og organisasjoner rundt om i landet. Lisa har jobbet som prosjektrådgiver i Minotenk siden 2019.

Tony Sandset er forsker på Det medisinske fakultet ved Universitetet i Oslo. Han forsker på helseulikheter, identitet og etnisitet, både i Norge og innenfor global helse.



På skolen lærer vi om slavetiden, apartheid, rasesegregering og holocaust, noe som kan gi et inntrykk av at rasisme er noe som hører fortiden til, og noe som bare skjedde «der ute». Men Norge har også en mørk historie med rasisme og diskriminering basert på ideer om rase. Det norske samfunnet har blitt formet av de samme historiske prosessene som la grunnlaget for kolonialismen, nazismen og nasjonalistiske overgrep. I dette kapitlet får du

derfor en superkort innføring i rasismens historie i Norge som blant annet vil fokusere på:

- Slavehandelen og «raseteorier»
- Norges rasistiske historie gjennom fornorsking spolitikken og undertrykking av samer og nasjonale minoriteter
- Antisemittismen i Norge
- Linjer mellom norsk rasistisk historie og verden

Slavehandel og kolonialisme

Fra 1492, altså da europeerne kom til Amerika (det som i dag er Karibia og Latin-Amerika), startet en flere hundre år lang kolonialisering av landområder og land av europeere. Både i Amerika, og etter hvert Afrika, Asia og Stillehavet, startet europeiske nasjoner å ta over land og fortrenge dem som allerede bodde der. Kolonialisme er definert i Store norske leksikon som «når riker eller stater erobrer, kontrollerer og utnytter et område som er utenfor deres egentlige territorium (område)»². En viktig del av denne prosessen var også hvordan kolonimaktene baserte seg på grov økonomisk utnyttelse blandet sammen med og bygget på rasistisk tankegodt. For eksempel mente europeerne at andre folkeslag var «naturlige slaver», at de var «mindre verdt», og at de var som «barn» og dermed «trengte hjelp» til å bli siviliserte. Med dette tankesettet var det dermed ikke bare greit, men nødvendig at europeiske nasjoner skulle ta over landområder og undertrykke dem som allerede bodde der. Det var «den hvite manns byrde» å sivilisere resten av verden.

Slavehandelen var en viktig og stor del av denne tidsepoken, og var ofte slik at europeere kjøpte slaver i Afrika for så å sende dem til Amerika der de ble brukt som ufrivillig og

² Se SNL: <https://snl.no/kolonialisme>

ubetalt arbeidskraft på forskjellige plantasjer. Der bidro de i produksjonen av for eksempel sukker, bomull og andre råvarer, som så ble sendt til Europa som tjente en mengde penger på denne slavehandelen. Det var også tilfellet at europeiske stater stjal gull og andre ressurser i de land de koloniserte, for så å sende disse ressursene tilbake til Europa.

Som en del av den europeiske kolonialismen var Norge med i slavehandelen på 1700-tallet da vi fortsatt var i union med Danmark. Blant annet gjennom Fredensborg, en dansk-norsk fregatt som ble brukt til å seile i den internasjonale slavetrafikken på 1700-tallet. Målet var å få med seg diverse varer som gull og elfenben i tillegg til slaver. Handelen varte frem til 1792 da den kongelige forordningen om «Opphevelse av negerhandelen» kom. Dette betydde bare en opphevelse av selve handelen med slaver, for slaveriet i danske kolonier (inkludert Norge) ble ikke opphevet før i 1848. Altså 34 år etter at den norske grunnloven ble skrevet.

Raseteorier i Norge

Norske forskere og politikere var også på 1800-tallet store tilhengere av raseteori, en feilaktig og i dag motbevist forestilling om enkelte «rasers» overlegenhet, og frykt for blanding av folkeslag. Raseteorier var bredt akseptert både i Norge og ellers i verden til langt inn på 1900-tallet, og først etter andre verdenskrig ble raseteorier for det meste forkastet, og man gikk i stor grad bort fra biologiske teorier om at det fantes forskjellige menneskeraser.

Forskermiljøene på denne tiden var små og hadde gjerne et tett internasjonalt samarbeid. Denne type forskning kaller vi nå rasehygiene. En rasehygieniker var en person som mente at mennesker kunne deles opp i forskjellige raser, og at disse rasene ikke burde blandes, fordi noen raser var bedre enn andre. Hvis man blandet raser, så ville man «vanne ut» eller bryte ned «rasens renhet».

Norske Halfdan Bryn (1864–1933) var en av de mest kjente på dette feltet, og var med på å legge grunnlaget for tanken om den ariske rase, som nazistene senere adopterte. Han fikk verkene sine publisert i tyske tidsskrifter og forlag. Man har også Jon Alfred Mjøen (1860–1940) som var Norges mest kjente rasehygieniker fra mellomkrigstiden. Mjøen ønsket å holde forskjellige menneskeraser fra hverandre og unngå degenererende raseblanding. Med andre ord mente han at enkelte mennesker burde hindres fra å formere seg med hverandre.

Mange land brukte ofte denne vitenskapen for å begrunne sine holdninger, sitt verdenssyn og sin politikk, og den er fremtredende i mange av Norges tidligere lover og forordninger. Raseteorier ble dermed flettet sammen med lovverket både i Norge og i andre land. Utestengingen av jøder i paragraf 2 i Grunnloven er godt kjent. Mange kjenner også litt til fornorskingspolitikken fra ca. 1850, som det står mer om senere i teksten. Mindre kjent er kanskje steriliseringsloven i 1934 som åpnet opp for «en øket kontroll av mindreverdige individers forplantning av slekten», det vil si statlig sterilisering av enkelte grupper. Raseteorier er i dag grundig tilbakevist og regnes ikke lenger som vitenskap.

Nasjonsbygging og fornorskingspolitikk

Etter at Norge fikk sin grunnlov i 1814, ble det lagt mer fokus på nasjonsbygging og et ønske om å samle landets innbyggere rundt en felles identitet. Ut fra en tankegang om at en sterk stat har «like» innbyggere, jobbet den norske stat iherdig med å fjerne alle ulikheter de mente ikke var «norske». Dette var bakteppet for fornorskingspolitikken, som mellom 1850 og 1950 hadde som mål å tvangsassimilere samer, kvener/norskfinner og romanifolk/tatere gjennom å fjerne barn fra sine foreldre og nekte bruk av språk og kultur.

Samer skulle reddes fra det myndigheten anså som samenes laverestående kulturbakgrunn, og ble beskrevet som at de var håpløse og åndssvake. Skoledirektøren i Finnmark i 1923–1933 beskrev samer som at de «hadde ingen evne til på egen hånd å heve sig op til et høiere kulturtrinn uten veien gjennom norsk språk og norsk kultur».

Dette betydde i praksis at den samiske religionen ble forsøkt utryddet og erstattet med kristendommen, samiske barn ble tvunget til å gå på internatskoler vekk fra familien sin hvor norsk var det eneste språket som ble snakket. Alle former for samiske kulturuttrykk som for eksempel klesdrakter, joik, tradisjoner og språk var strengt forbudt. Fordi fornorskingspolitikken var et resultat av fokuset på nasjonsbygging, var det også viktig med norsk eierskap av jord. Dette betydde i praksis at det i 1902 ble vedtatt av Stortinget at kun norske statsborgere som snakket norsk i dagligtale, hadde rett til å kjøpe jord. Jordeiendommen måtte attpåtil ha et norsk navn. Samisk tilhørighet ble også pålagt så mye skam at mange samer følte seg tvunget til å dekke over og skjule sin bakgrunn som et forsøk på beskyttelse mot videre rasisme og hets, og som et resultat ble antall samer halvert til 9175 mellom 1900 og 1970.

I dag har antallet som identifiserer seg som samer, vokst, og i 2019 var det 18 103 personer innskrevet i Sametingets valgmannstall. De har fått status som urbefolkning, og har oppnådd en rekke rettigheter. Samisk språk ble tillatt i undervisningen igjen i 1967, og det blomstret opp en «samisk revitalisering» etter Alta-kampen som gikk fra 1968 til 1982. Med opprettelsen av Sametinget i 1989 og Norges undertegnelsen av FN-konvensjonen om urfolks rettigheter i 1990 ble det klart at fornorskingspolitikken norske myndigheter hadde presset frem i over 100 år, gikk mot slutten. Men samene opplever fortsatt hets og rasisme den dag i dag, og det er fremdeles en del med samisk bakgrunn som i frykt skjuler sin samiske tilhørighet.

Romanifolket har også merket den statlige og historiske diskrimineringen og rasismen på kroppen. Romanifolket, eller tatere, er en etnisk gruppe som ble kalt «reisende» fordi de historiske sett vandret på tvers av landegrensene uten fast bopel. Gjennom 1800- og 1900-tallet ble de forfulgt og utsatt for strenge sosiale sanksjoner og mye diskriminering. Raseteorier ble også brukt mot romanifolket, og førte til arbeidsleire, tvangsflytting av barn til barnehjem og tvangssterilisering av kvinner fordi myndighetene mente de tilhørte en lavere rase og var arvelig belastet. Først i 1998 ble romanifolket anerkjent som nasjonal minoritet i Norge.

Rom har historisk blitt kalt sigøynere, et begrep noen romer oppfatter som

sterkt nedsettende, mens andre bruker det i betegnelser om seg selv og ut mot majoritetssamfunnet. Romene har også hatt en historie i Norge preget av diskriminering og rasisme. Et godt eksempel er fremmedloven av 1927 som sa at sigøynere og andre utenlandske omstreifere ikke hadde adgang til Norge, en lov som først ble opphevet i 1956. Som en del av denne politikken ble de fratatt statsborgerskapene sine, nektet innreise når de kom tilbake fra reiser og i noen tilfeller deportert. Denne praksisen ble videreført selv når en rom hadde norsk pass. De norske myndighetene hevdet at slike pass var ugyldige og sa at de ikke skulle fornyes og ikke anses som gyldige ved innreise. I 1998 ble rom anerkjent i Norge som nasjonale minoriteter.

Også kvener og skogsfinner har status som nasjonale minoriteter i Norge. Disse to gruppene har, som så mange andre nasjonale minoriteter, også blitt utsatt for tvangsassimilering, diskriminering og rasisme igjennom den norske historien. Skogsfinner og kvener kan spore sin historie til utvandring fra Finland helt tilbake til 1500-tallet. Begge grupper har blitt utsatt for for-norskning, og kanskje spesielt kvenbefolkningen. Dette betydde at den norske stat på ulike måter tvang disse gruppene til å prate norsk så mye som mulig mens deres egne språk og kulturelle uttrykk som dans og sang, ble forsøkt dysset ned. Det ble et forbud mot å bruke finsk/kvensk i skolen og i kirken, og det ble innført en lov som førte til at bare norsktalende kvener kunne kjøpe jord. Dette førte også til en stigmatiserende holdning til kvener gjennom både offisiell og uoffisiell diskriminering, og mange skogsfinner og kvener valgte å skjule sin bakgrunn, språk og kultur.

Antisemittisme

Norge har også en historie med antisemittisme. Frem til 1814 måtte alle jøder utenom sefardiske jøder (betegnelsen på etterkommerne av spanske jøder) søke den danske kongen om tillatelse for å kunne reise rundt i Norge. Da Grunnloven ble vedtatt i 1814, inneholdt den som kjent en paragraf som nektet jøder inngang til landet. Selv på den tiden var disse bestemmelsene og lovgivningene noen av de strengeste i Europa, og basert på de samme raseteoriene om andre «rasers» underlegenhet for de hvite europeerne. Høyesterettsadvokat Eivind Saxlund ga ut skriftet *Jøder og Gojim* hvor han

hevdet at jødene var et pengekjært og rotløst folk som med sitt nærvær endret samfunnet i en liberal og materialistisk retning. Slike holdninger var ikke uvanlige eller skjulte, men ble publisert åpenlyst i vittighetsblader. Antisemittismen var også utbredt i pressen, og i organer tilhørende bondebevegelsen. Bondepartiets Jens Hundseid (daværende navn på dagens Senterpartiet) uttalte seg slik om jødene: «Vi har ingen forpliktelse til å utlevere våre husdyr til jødernes grusomheter, vi har ikke invitert jødene hit til landet, og vi har ingen forpliktelse til å skaffe jødene dyr til deres religiøse orgier.» Under andre verdenskrig ble 773 jøder samlet inn og deportert ut av Norge. Kun 38 av disse overlevde.

Norge i verden

Som vi ser, så har Norge en lang historie med både rasisme og diskriminering, og vi har ikke vært immune mot forskjellige rasistiske tenkemåter. En viktig ting å huske på er at selv om Norge er et lite land som ikke selv har hatt egne kolonier sånn som England, Belgia og Frankrike hadde, så var Norge via sin skipsindustri og sine forbindelser med Danmark og andre land i Europa også med på kolonialismen som var spredt utover verden. Sånn sett så kan vi si at rasisme er et globalt system som er litt ujevnt fordelt, men som få eller ingen land har unnsloppet helt. Mennesker, ideer, bøker og trender reiste rundt, og mye av de rasistiske tankene og ideene finner vi jo nettopp igjen i bøker, media og populærkultur. Dermed er det viktig for oss å erkjenne at Norge også er en del av dette.



BEGREPER I DEN ANTIRASISTISKE KAMPEN

Skrevet av redaksjonen

Strukturell rasisme

Et samfunns struktur består av mennesker og institusjoner som bedrifter, organisasjoner, skoler og helsevesen og så videre. Strukturell rasisme kan man forenklet si er rasisme som kan måles, for eksempel gjennom å se på diskriminering i arbeidslivet, på boligmarkedet, i helse- og rettsvesenet eller hvordan pensum på skolen dekker historier og fortellinger som hele klassen kan identifisere seg med. Strukturell rasisme skjer når sosiale strukturer, som rettsvesenet, utdanningssystemet, helsevesenet, det politiske systemet o.l., fungerer ekskluderende eller diskriminer-

ende for enkelte samfunnsgrupper – som melaninrike, samer, romfolk med fler – og hindrer dem i å delta på en likeverdig måte eller motta likeverdig behandling. Den kan være usynlige, men handler om måter å oppføre seg på som er til fordel for majoritetsmennesker, mens den skaper hindringer for deltagere fra minoritetsgrupper. De kan også være politisk villet, som for eksempel den historiske fornorskningspolitikken mot samer, kvener og romfolk. Mange av disse underliggende og ofte ubevisste strukturene kan forklare noe av hverdagsrasismen.

Hverdagsrasisme / mikroagresjoner / sosial rasisme

Hverdagsrasisme er alle de små kommentarene, opplevelsene og holdningene som mange opplever i hverdagen. Ofte kommer den til uttrykk gjennom ubevisste holdningen hos avsenderen, og er ikke nødvendigvis knyttet til en intensjon om å gjøre skade. Den kan vises som nedlatenhet, kortere tålmodighet og irritasjon, redsel og spisse kommentarer. For eksempel hvis en person som er født og oppvokst i Norge, stadig får «komplimenter» for å «snakke så bra norsk», så kan det oppleves som «du hører egentlig ikke til her». Det samme gjelder gjentagende spørsmål om «hvor kommer du egentlig fra». Er det mange sånne små ting hver dag, så kan det totale inntrykket oppleves som utestengelse. Andre utsagn og handlinger kan være mer direkte fiendtlige, for eksempel hvis en person gir tydelig signal om at han eller hun ikke ønsker å sitte ved siden av en minoritetsnorsk på bussen, eller åpenbar forskjellsbehandling fra en lærer mellom majoritets- og minoritetsbarn.

Mikroagresjoner er beskrevet som «death by a thousand nicks» fordi det ikke handler om store og voldsomme hendelser, men mange og stadige påpekninger av annerledeshet og utenforskap. Er det for eksempel så ille å spørre hvor noen *egentlig* kommer fra? I en diskusjon om dette så er det viktig å huske på at det er summen av alle de gangene noen har blitt spurt, i samspill med mange andre småhendelser, som totalt sett virker utmattende og fremmedgjørende. Lærer og forfatter Guro Jabulisile Sibeko beskriver det som: «Bittesmå bevis på at den som snakker, ikke klarer å se meg bare som menneske. Jeg er alltid melaninrik først.»³

Til forskjell fra hverdagsrasisme så kan mikroagresjoner ramme på bakgrunn av hudfarge og etnisitet, men også kjønn, funksjonsvariasjoner, religiøs tilhørighet, legning og andre diskrimineringsgrunnlag.

Det har vært mye debatt knyttet til disse begrepene. For eksempel at «mikroagresjoner» er et dårlig begrep fordi det ligger en forventning om at ytringen eller handlingen må være aggressiv for å telle som en mikroagresjon, eller at de er ufarlige fordi de kalles «mikro». På motsatt side har «hverdagsrasisme» blitt kritisert fordi det høres ut som noe hverdagslig og ufarlig, eller at

3 Sibeko, Guro Jabulisile, *Rasismens poetikk*, 2019.

rasismen bare er en «misforståelse». Koreograf og aktivist Thomas Talawa Prestø har brukt begrepet «*sosial rasisme*» fremfor hverdagsrasisme.

Kulturell rasisme

Kulturell rasisme tar utgangspunkt i «kultur» fremfor (eller i tillegg til) hudfarge, for å tillegge minoritetspersoner visse egenskaper og holdninger som er naturgitte. I rasistiske tenkemåter i dag så ligner bruken av kultur mye på hvordan begreper som rase og biologi ble brukt tidligere. Altså at det skal finnes enkelte forutbestemte kvaliteter og evner i mennesker, som stammer fra deres kulturelle bakgrunn, og som er definitive og uforanderlige. Noen «kulturer» blir da opphøyet, mens andre blir nedgradert og demonisert. Eksempler på dette kan være antisemittisme og islamofobi.

Hvite privilegier og hvithetsnorm

Hvite privilegier (white privilege) er et mye diskutert begrep.⁴ Mange reagerer negativt på det fordi det også finnes hvite som ikke nyter noen privilegier, som velstand og helse, og motsatt at det absolutt finnes privilegerte minoriteter. Men å være privilegert betyr ikke å være rik, men at gruppen du tilhører, har enkelte privilegier/fordeler og generelt har det lettere i samfunnet, bare i kraft av sin hudfarge. Guro Jabulisile Sibeko snur på det og beskriver hvite privilegier som «fravær av en spesifikk type vanskeligheter».⁵ Det vil si at de fleste kan gå gjennom livet uten å bekymre seg for diskriminering og rasisme på arbeids- eller boligmarkedet, i kø til utesteder, fra politi eller vektere, sosial rasisme på skolen eller bussen, eller overvekt av negativ medieomtale knyttet til din identitet. Å måtte bruke tid og energi på å håndtere slike opplevelser er med på å redusere muligheter, skade fysisk og psykisk helse og påvirke ens livskvalitet.

Hvite privilegier henger tett sammen med «*hvithetsnormen*». Det finnes en historie om en mann og to kvinner som blir spurt hva de ser når de ser seg i speilet. Den hvite mannen svarer at han ser et menneske. Den hvite kvinnen svarer at hun ser en kvinne. Mens den svarte kvinnen svarer at hun

4 Peggy McIntosh' essay «White Privilege: Unpacking the invisible knapsack» fra 1989.

5 Sibeko, Guro Jabulisile, *Rasismens poetikk*, 2019.

ser en svart kvinne. Historien illustrerer hvordan «hvit (mann)» oppleves som «normalt», mens resten oppleves som «annerledeshet». Hvithetsnormen vil si at lys hud regnes som det normale eller vanlige, og er det som alt annet måles mot. Den setter mennesker med en viss hudfarge opp mot og hevet over andre, og kan føre til rasisme, ekskludering og diskriminering. Hvithet er ofte noe hvite ikke tenker over selv, og blir heller ikke bevisst hvor andregjørende det kan virke for andre grupper.

Fordommer

Alle mennesker har ulike fordommer som er påvirket av tidligere erfaringer, populærkultur, media, familie og venner, skolekultur osv., og det er umulig å fungere uten. Vi kan også ha positive fordommer, altså at vi bedømme folk positivt basert på deres gruppetilhørighet. Men fordommer blir farlige når vi dømmer negativt på bakgrunn av feil informasjon. Hvis vi for eksempel plasserer mennesker med enkelte trekk i bås basert på veldig negative fordommer, og ikke greier å se på dem som enkeltpersoner. Vi dømmer dem basert på stereotype forestillinger om gruppen de tilhører, heller enn erfaringen med akkurat den personen. Det fører til motvilje mot å opprette kontakt og kommunikasjon, eller enda verre: utestengelse, krenkelse, diskriminering og vold.

Mennesker plasserer også seg selv i grupper, og på den måten knytter vi oss til noen, og fjerner oss fra andre. Da oppstår «oss» og «dem»-tenkning, og kanskje favoriserer vi gruppen vi tilhører, og folk vi føler er like oss selv. Det er fort gjort å tenke at folk i andre grupper er ganske like hverandre, mens i vår egen gruppe er folk veldig forskjellige. Vårt bilde av andre grupper blir på den måten forenklet, og vi overser erfaringer som går imot vår oppfatning.

«Colorism» og afrofobi

Vi har ikke et godt norsk begrep for colorism. Det er diskriminering basert på hudtone, hvor de med lysere hudtoner foretrekkes og blir favorisert fremfor de med mørkere hudtoner. Dette kan skje både innenfor en etnisk gruppe og på tvers av etniske grupper. Det vil si at mennesker som kan være utsatt for rasisme fra hvite fordi de har litt mer melanin, samtidig har rasistiske

holdninger til mennesker som er enda mørkere i huden enn dem selv.

For noen er det kun et skjønnhetsideal, mens for andre bunner det i ren rasisme. Historisk henger det sammen med at lysere hudtoner symboliserte privilegier og rikdom ved at man ikke trengte å jobbe med manuelt arbeid i solen. I mange land som USA, Brasil og Cuba, der mennesker med afrikansk opphav ble brukt som slaver, er også begreper som «light skinned», «fair skinned» og «dark skinned» vanlig å bruke, og det oppstår et hierarki på bakgrunn av fargenyanser.

Et begrep som er knyttet til dette, er *afrohat* eller *afrofobi*, det vil si nedgradering av typisk afrikanske trekk, som krusede hår, mørk hud, fyldige lepper og bred nese.

Fremstillinger som latterliggjør fysiske etniske trekk og utseender, betraktes som rasistiske fordi de fremmer fordommer og er degraderende. Det gjelder også latterliggjøring av for eksempel asiatiske trekk, eller kulturelle kjennetegn fra ulike urbefolkninger.

Interseksjonalitet – diskriminering på sammensatt grunnlag

Interseksjonalitet handler om hvordan maktstrukturer basert på kategorier som kjønn, etnisitet, seksualitet, funksjonsfriskhet, alder og klasse overlapper hverandre på ulike måter og fører til ulikhet, diskriminering og undertrykking. For eksempel vil en hvit kvinne kunne oppleve sexismen, mens en melaninrik kvinne i tillegg vil oppleve rasisme. Og hvis kvinnen også har en funksjonsnedsettelse eller er skeiv, så vil diskrimineringen kunne overlappe med funksjonsfobi (fordommer mot mennesker med funksjonsvariasjoner) eller homofobi. Et annet eksempel er hvordan den hvite feministbevegelsen og antirasister risikerer å gjøre melaninrike kvinners erfaringer usynlige fordi de er blinde for andre diskrimineringsgrunnlag enn kjønn. Eller at LHBTQI-bevegelsen kjemper mot homofobi, men har fått kritikk for å glemme å kjempe mot rasismen innad i sin egen bevegelse.

Melaninrik

Det har vært mange og lange diskusjoner om hvilke ord man skal bruke for å beskrive hudfarge. Melaninrik er et positivt ord som peker på hudfarge fremfor nasjonalitet eller andre omskrivninger.⁶ Begrepet omfavner alle som ikke er hvite.

Allierte

Allierte er mennesker som anerkjenner at det finnes rasisme, men som ikke er mottagere av det selv, og som i solidaritet velger å søke kunnskap og delta i debatter om rasisme uten å bli trigget av det på samme måte som en melaninrik eller samisk person lett kan bli. Allierte er ikke selv bærere av rasistiske traumer.

Mangfold og representasjon

Mangfold brukes av mange organisasjoner som har som mål å omfatte mange ulike erfaringer, mennesker og identiteter for å reflektere sammensetningen av mangfold i samfunnet rundt. Altså at alle i samfunnet kan føle seg representert i for eksempel politikk og media. Dette kan gjelde kjønn, alder, bakgrunn, religion og livssyn, sosioøkonomisk bakgrunn, funksjonsvariasjoner, seksuell legning og identitet, og etnisitet.

⁶ Først brukt av Thomas Talawa Prestø og African Youth in Norway i 1999. Ref. Sibeko, Guro Jabulisile, Rasismens poetikk, 2019.

Fargeblind

«Jeg ser ikke farge» eller «Jeg er fargeblind» er utsagn som ofte er ment å virke inkluderende og fordomsfritt. Det har likevel vært oppe til diskusjon de siste årene fordi det kan føre til at rasismen mange blir utsatt for, blir ignorert eller undervurdert. Altså at det blir vanskeligere å snakke om rasisme på grunn av påstanden om fargeblindhet. Det å se forskjellige hudfarger er ikke et problem i seg selv, men når det knyttes til fordommer, favorisering av europeisk kulturarv og mennesker, eller at noen blir tildelt lavere verdi på bakgrunn av hudfarge, så er det problematisk.

Etnisitet

Etnisitet betyr tilhørighet til eller opprinnelse i en kultur, en folkegruppe eller et geografisk område. En person kan ifølge denne definisjonen tilhøre flere etniske grupperinger på en gang. Mens i norsk offentlig debatt har begrepet begynt å bli synonymt med hudfarge og/eller innvandrerbakgrunn.

Mikset/blandet opphav/etnisitet

«Mikset» er et begrep som blir brukt til å beskrive opphav/etnisitet på en person som har foreldre med forskjellige etniske bakgrunner. For eksempel noen som har én forelder som er hvit europeer, og én som er melaninrik med bakgrunn fra Sør-Amerika. Mikset har tatt over for begrepet «halv», som for eksempel «halvnorsk og halvasiatisk», eller det rasistiske «mulatt» som henviser til muldyr, en blanding av esel og hest. For mange kan «blandet opphav» være å foretrekke.

N-ordet

N-ordet er et sterkt rasistisk, støtende og nedverdiggende ord for å beskrive personer med afrikansk opphav og andre med mørk hud. Det stammer fra 1600-tallets slavehandel og ekstremt undertrykkende handlinger mot mennesker med afrikansk opphav. Noen argumenterer for at ordet bare er det latinske ordet for svart, men ordet eksisterer ikke isolert fra alle de historiske grusomhetene og overgrepene som har blitt gjort, og blir fortsatt brukt som et av de styggeste skjellsordene.

ANTIRASISTENS VERKTØYKASSE

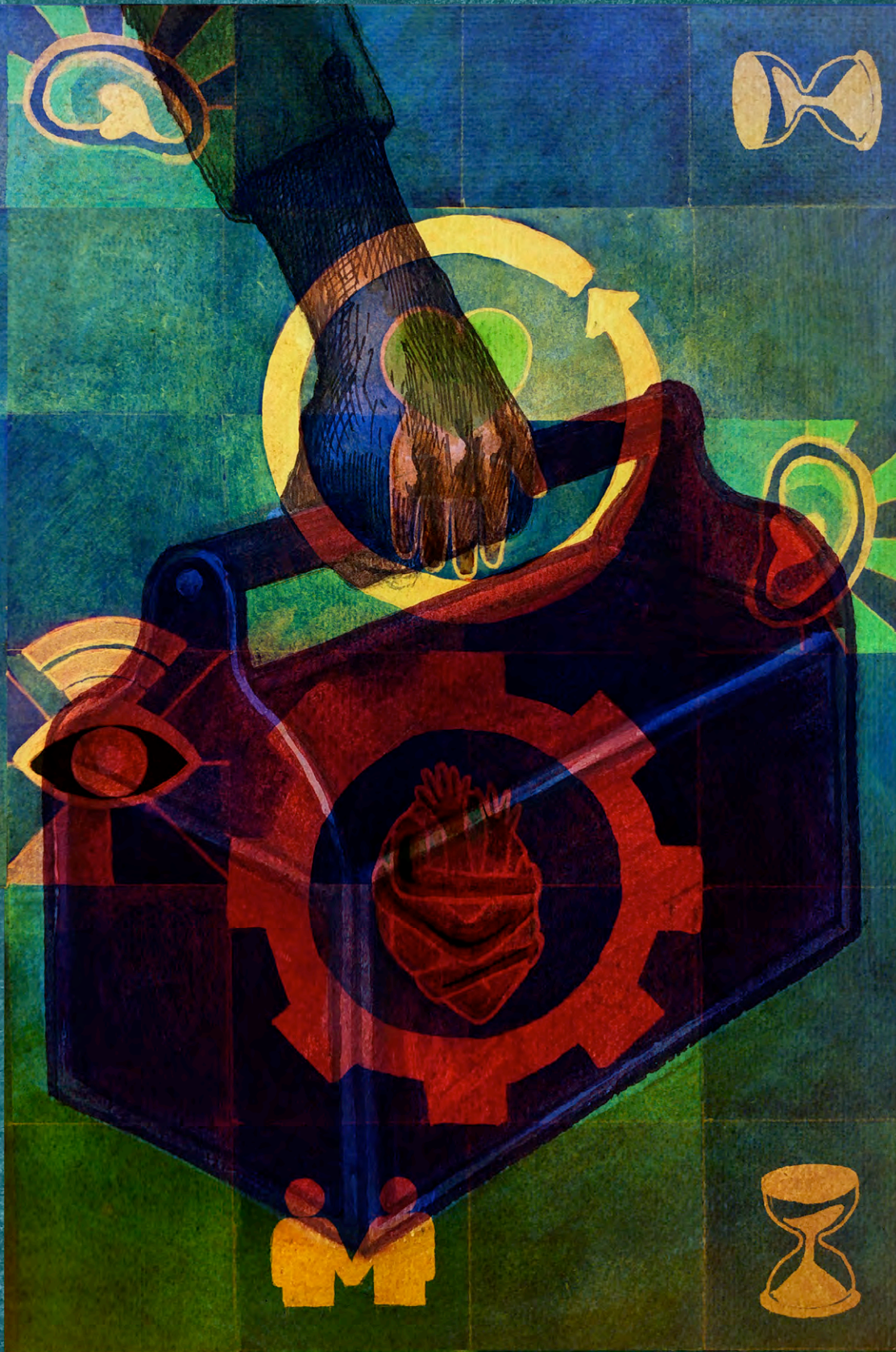


Ellen Reiss er utdannet litteraturviter og er ansatt som redaktør og rådgiver i Minotenk. Hun har skrevet tre bøker og jobbet målrettet for likestilling og mangfold i hele sin karriere.

Når antirasismens historie fortelles, så er det lett å fremheve store historiske skikkelser som Martin Luther King, Nelson Mandela og Rosa Parks. Men vi må huske at bak alle endringene sto millioner av menn og kvinner som motsatte seg rasisme og diskriminering, og som ofte betalte en dyr pris i form av trakassering, vold og drap. For å skape endring er antirasismen avhengig av å være en bred bevegelse med aktivister,

organisasjoner, politikere og så klart kvinnen og mannen i gata. Det kan ikke, og skal ikke, være opp til dem som blir utsatt for rasisme, å kjempe kampen alene.

Konsekvensene av rasisme er store. Den fører til redsel, sosial utestengelse og utrygghet. Denne utryggheten kan mange oppleve selv om de aldri har vært utsatt for noe konkret rasistisk selv, men bare gjennom å se og lese om voldshendelser mot



andre, skriverier i media og hatefulle ytringer i sosiale medier. Begge deler fører til dårligere fysisk og psykisk helse, frykt for å bruke ytringsfriheten sin, mindre bevegelsesfrihet og muligheter for deltagelse i sosiale situasjoner og samfunnet som helhet. Rasistisk diskriminering vil også påvirke muligheter for jobb og bolig, og dermed påvirke økonomi, eiendom og karrieremuligheter. Generelt fører rasisme til færre muligheter og mindre frihet. Vi vet at gode samfunn er preget av innbyggere med høy tillit til hverandre, god fellesskapsfølelse og lite økonomisk og sosial ulikhet. Rasisme gir det motsatte av dette.

Hvordan jobbe mot «hverdagsrasisme»

Motarbeid nedlatende holdninger: For å gjøre urett mot noen må man overbevise seg selv om at den man begår urett mot, har en lavere verdi. Har noen lavere verdi, så trenger man ikke føle empati. Det å se ned på noen og utvikle fordommer og liten omtanke påvirkes av mange ting. Det kan være holdninger i familien man er vokst opp i, gjerne i kombinasjon med mye negativ medieomtale av en gruppe og stereotype fremstillinger i populærkultur. Også hatprat i kommentarfelt og hvem det er «greit» å vitse om på en nedlatende måte, vil påvirke våre holdninger. Derfor er det viktig å jobbe for å øke empati og respekten for ulike grupper. Jobb for at alle får respekt og forståelse i samfunnet, for eksempel gjennom å vise forbilder, fremsnakke og vise konsekvensene av rasisme. Det kan også handle om å si ifra når du hører rasistiske kommentarer eller vitser, kanskje helst når det ikke rammer deg selv.

Finn kunnskap og ressurser: Søk opp og finn ut av hva rasisme er, hvordan den fungerer, og hvordan man best bekjemper den. Det finnes mange ulike meninger om metode, og ikke alle antirasister er enige seg imellom heller. Derfor er det viktig at du finner den tilnærmingen som passer for deg og bruker den aktivt.

Vær en alliert: Hvis rasismen ikke rammer deg, så er det viktig å være en god alliert. Det krever også at du setter deg inn i tematikken og er lydhør for andre som er berørt.

Finn allierte og skap en bevegelse: Definer et tydelig **mål**. Ulike mål krever ulike metoder, så lag planer spesielt tilpasset ett mål av gangen. Lag delmål og finn ut av hvordan du når dem, og hva resultatet bør være. Sørg for å ha mange **allierte**. Finn bloggere, influencere, organisasjoner, politikere eller eksperter som deler det samme synspunktet som deg, og få dem til å engasjere seg. Få **mediedekning**. Skriv blogger, lag memer og hashtags, send e-poster, henvend deg personlig til mennesker med mange følgere og be dem dele historier. Deretter kan du kontakte journalister for å tipse om saken din. Hvis journalistene tror det er en bevegelse eller noe populært på gang, så øker sjansene for at de skriver om det. Kjenn din **meningsmotstander**, les deg opp og forbered deg på motargumenter.

Prioriter: Ingen orker å kjempe kamper på mange fronter samtidig, så det er lurt å velge hvilken kamp som er viktigst for deg, lese deg opp på det problemet, og spesialisere deg. Vil du opplyse klassekamerater, vil du engasjere deg i en organisasjon eller politisk, eller vil du skrive kronikker i media? Ikke tenk at noen kamper er for små, for alle de små kampene fører til større endringer.

Hvordan jobbe mot systemisk rasisme

Ta definisjonsmakten: Definisjonsmakt sier noe om hvem som har mulighet til å påvirke holdninger og ideer i samfunnet. Derfor er det viktig å organisere seg og skape allianser for å kjempe mot rasisme. Både i vennegjengen, på skolen, i familien, i den offentlige debatten, i politikken og i samfunnet ellers. Gjennom 2020 så vi hvordan Black Lives Matter-bevegelsen og aktive antirasister krevde definisjonsmakt gjennom kronikker, personlige historier, demonstrasjoner og politisk påvirkning.

Skolen: Hvert år deles Benjaminprisen ut til skoler som har jobbet målrettet mot rasisme, så bli med i elevråd eller jobb for å inkludere det i undervisning og planlegging. For eksempel kan du foreslå å markere viktige dager som FN-dagen mot rasisme 21. mars, dagen for drapet på Benjamin 26. januar, 10. august som markerer drapet på Johanne Zhangjia Ihle-Hansen og terrordrapet mot al-Noor-moskeen, den internasjonale holocaustdagen 27. januar og andre viktige dager. Etterspør foredrag og workshops på din skole, og be om at skolebiblioteket har viktige bøker om rasisme og et mangfoldig utvalg av forfattere.

Samfunnsdebatt: Offentlig debatt eller samfunnsdebatten er en arena hvor både vanlige mennesker, politikere og fagfolk kan delta med ulike meninger og perspektiver gjennom kronikker til avisene, paneldebatter eller panelsamtaler. De siste årene har flere av de største avisene jobbet aktivt for å rekruttere skribenter med minoritetsbakgrunn for å skape mer mangfold i debatten. Det er også mulig å ta initiativ til å arrangere debatter og panelsamtaler om temaer som engasjerer deg, på skolen, biblioteket, kulturhus og lignende.

Politisk engasjement: Alle partier i Norge har egne ungdomsorganisasjoner, og flere av disse har en tydelig antirasistisk profil. Hvis du ønsker å påvirke partipolitikk, både lokalt og nasjonalt, så kan det være lurt å melde seg inn i en av disse. Husk at den antirasistiske kampen ikke bare handler om å påvirke nasjonalt. De små kampene du kan gjøre i ditt lokalsamfunn, er også kjempeviktige!

Jobb for representasjon: Representasjon springer ut fra tanken om at det i arbeidslivet, kultur, reklame, media og politikk bør være mennesker som speiler befolkningen som en helhet. Det

gjelder for eksempel ulik bakgrunn, alder, kjønn, seksualitet, funksjonsvariasjoner og etnisitet.

Flerkultur: Det flerkulturelle samfunnet er ikke en midlertidig tilstand, eller noe som bare gjelder elever med synlig annerledeshet (les: hudfarge). Undersøkelser viser at unge som vokser opp i dag, har mindre fordommer og negative holdninger fordi de vokser opp i en mer åpent mangfoldig verden, så vi er på rett vei!

Systemkunnskap: Systemkunnskap handler om å forstå hvordan Norge fungerer med lover, regler, tiltak og muligheter for å jobbe antirasistisk innenfor systemene som finnes i f.eks. skole, arbeidsliv, samfunnsdebatt og politikk.

Bruk lovverket aktivt: I Norge har vi en rekke lover og retningslinjer mot diskriminering, hatytringer og trusler. En viktig en er den såkalte «rasismeparagrafen» eller paragraf 185 om hatefulle ytringer. Den dekker ikke bare rasisme, men også 1) hudfarge eller nasjonal eller etnisk opprinnelse, 2) religion eller livssyn, 3) homofil orientering og 4) nedsatt funksjonsevne. Loven skal gi vern mot diskriminerende eller hatefulle ytringer, som trusler eller forhåning, fremming av hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen.

De samme gruppene som er nevnt over, er også vernet i § 186 mot diskriminering, som å nekte en person varer eller tjenester. Og i tillegg finnes § 264 om grove trusler, § 272 om grov kroppskrenkelse, § 274 om grov kroppsskade og § 352 om grovt skadeverk. I tillegg har vi likestillings- og diskrimineringsloven.

Vi vet at mange saker blir henlagt, men å anmelde er også viktig for å innhente statistikk som igjen kan bidra til å vise hvor utbredt problemet er, og kreve handling.



Rasisme, diskriminering og mental helse

Winnie Nyheim-Jomisko jobber som psykolog. Hun har fordypet seg i krysskulturell psykologi, interseksjonalitet, rasisme og diskriminering. Hun er særlig opptatt av mangfoldskompetanse og av å fremme gode psykiske helsetjenester for minoriteter.

Vanlige reaksjoner på opplevelser med rasisme og diskriminering

Det å oppleve rasisme og diskriminering er ofte en stor belastning. Hvordan mennesker reagerer etter hendelser med rasisme og diskriminering, vil variere fra person til person. Ofte er reaksjonene avhengig av hvor ofte du opplever rasisme, om du har støttende og gode relasjoner i livet ditt, hvorvidt du har en følelse av tilhørighet og trygghet knyttet til egen bakgrunn, og alvorlighetsgraden av hendelsene.

Generelt sett fører opplevelser med rasisme til følelser som ekskludering og utenforskap. Det er normalt å kjenne på både sinne, tristhet, skam og utrygghet. Søvnvansker, plagsomme tanker knyttet til rasistiske hendelser, indre uro, hjertebank, redusert konsentrasjon og hukommelse er heller ikke uvanlig. Siden det ikke er mulig å forutse når og hvor man kan bli utsatt

for rasisme, kan det hende du unngår enkelte mennesker og situasjoner. Rasisme og diskriminering har ofte en negativ innvirkning på selvfølelsen.

For mange kan de samme plagene dukke opp hvis de blir vitne til, ser videoer av eller leser om andre som opplever rasisme og diskriminering.

For noen er reaksjonene forbigående, for andre kan rasisme og diskriminering skape angst, depresjon og traumesymptomer som varer over lengre tid.

På engelsk brukes begrepene «racial trauma» eller «race-based traumatic stress» om disse psykologiske og kroppslige reaksjonene minoriteter kan få etter å ha opplevd eller vært vitne til rasistiske handlinger. For mange minoriteter er ikke rasisme og diskriminering en enkelthendelse, men noe de opplever gjentatte ganger på ulike arenaer. Reaksjonene trigges gjerne hvis du blir utsatt for nye rasistiske handlinger. For unge som ikke har opplevd rasisme og diskriminering, kan disse reaksjonene virke overdrevet eller være vanskelig å sette seg inn i, og de vil ikke nødvendigvis reagere like sterkt fordi de ikke har opplevd det selv.

Det er viktig å si ifra hvis du ser at noen utsettes for rasisme. Ved å lytte når noen forteller om sine opplevelser, uten å motsi eller forsøke å bortforklare opplevelsen, så bidrar du til å gjøre belastningen mindre for dem som opplever det.

Beskyttelsesstrategier mot rasisme

Snakk med noen: Sosial støtte er viktig for alle mennesker, og det er spesielt viktig når vi opplever belastninger i livet. Det å snakke med venner, familie eller nettverk om dine opplevelser med rasisme kan gjøre at du får bearbeidet det du har vært igjennom, og føler deg mindre alene. Det går også an å snakke med helsepersonell du stoler på og som vil ta det du forteller om, på alvor.

Fokuser på positive sider ved din bakgrunn: Å oppleve ulike former for rasisme og diskriminering, spesielt i barne- og ungdomstiden, kan gjøre at noen utvikler et negativt syn på egen hudfarge, kultur og/eller religion.

Følelser som skam, lav selvtillit og tanker om at man ikke er like mye verdt som andre, er ikke uvanlig. En trygg identitet, følelse av tilhørighet og stolthet over egen bakgrunn kan ha en beskyttende effekt når du blir utsatt for rasisme og diskriminering.

Vit dine rettigheter: Hva gjør du om du opplever netthets eller diskriminering av politiet? Det å vite hva du kan gjøre, hvilke rettigheter og plikter du har, kan gjøre deg bedre rustet til å takle ubehagelige situasjoner når de oppstår. Diskriminering, hatkriminalitet og hatefulle ytringer er straffbart i Norge og bør anmeldes dersom man blir utsatt for det. Det finnes flere organisasjoner som jobber aktivt mot rasisme og diskriminering. Hvis du blir utsatt for rasisme og er usikker på hva du bør gjøre, kan du kontakte en av disse organisasjonene for å få gratis rådgivning.

Engasjement: Det aktivt å gjøre noe for å bekjempe rasisme og diskriminering kan gi en følelse av styrke og tro på at forandring er mulig. Å engasjere seg i kampen mot rasisme kan være en måte å føle at du står opp for deg selv og andre som opplever ulike former for rasisme og diskriminering. Det er mange måter du kan engasjere deg på. Se teksten om antirasistens verktøykasse.

Kampen mot rasisme kan også være krevende. De som uttaler seg om rasisme, kan oppleve å få motreaksjoner og hets, som kan oppleves svært belastende. Det å ta «hvilepauser» hvor du gjør aktiviteter du liker, og unngår å lese kommentarfelt på nettet, kan derfor være gode strategier for å ivareta deg selv.

Fysisk aktivitet: Opplevelser med rasisme og diskriminering kan utløse stressreaksjoner i kroppen. Kroppen kan føles anspent og rastløs, og man kan kjenne på hjertebank, trykk i brystet, smerter i nakken og hodet. Når du er i fysisk aktivitet, frigjøres endorfiner i hjernen, et hormon som kan gi følelser som lykke og velvære. Ved å bruke kroppen får du tankene over på noe annet, som igjen kan bidra til å dempe følelsesmessige ubehag. De fleste former for fysisk aktivitet har en positiv innvirkning på vår psykiske helse. Jogging, styrketrening, kampsport, dans og yoga er noen eksempler. Det er viktig å finne en fysisk aktivitet som du trives med.



7 TIPS

for å jobbe med rasisme i klasserommet

Mari Erstad er utdannet grunnskolelærer og har jobbet flere år i barneskolen. Siden 2020 har hun vært ansatt på Holocaust-senteret for satsningen Dembra. Her jobber hun med å utvikle og koordinere Dembra for barneskolen og å veilede lærere i deres arbeid med å styrke elevenes demokratiske kompetanse og forebygge utenforskap, rasisme og udemokratiske holdninger.



Peder Nustad har i mange år jobbet med fordommer og holdningene vi har til hverandre. Som ansatt på Holocaust-senteret skriver og underviser han om rasisme, ekstremisme og antisemittisme for elever, studenter og lærere. Siden 2012 har han ledet satsningen Dembra, som støtter skolens forebygging av udemokratiske holdninger, radikalisering, antisemittisme og rasisme.

Å jobbe med rasisme i klasserommet kan føles som å trække i et minefelt. Vil noen av elevene føle seg tråkket på? Kan jeg bidra til rasisme ved å snakke om det? Kan jeg bli stemplet som rasist uten at jeg selv skjønner hvorfor?

I dette kapittelet får du syv tips til deg som lærer når du underviser om eller på andre måter møter temaet rasisme. Ikke alle tipsene er like enkle å følge i hverdagen, men sammen kan de gjøre deg tryggere på temaet.

1. Ikke glem hverdagsrasismen

For mange elever med minoritetsbakgrunn eller minoritetsutseende er ikke rasisme noe de kan velge å forholde seg til bare som læringsmål i en historietime. De kan møte blikk, kroppsspråk, kommentarer eller handlinger i hverdagen som gjør at de føler seg ekskludert eller diskriminert.

Undervisning om rasisme som noe ekstremt eller historisk eller noe som skjer i andre land, bidrar til å usynliggjøre rasismen som mange minoriteter opplever i Norge i dag. Ved å synliggjøre rasismen som skjer her og nå, på en måte som angår oss alle, kan vi derimot bidra til å gi minoritetselevne et språk for å sette ord på og verktøy til å bearbeide opplevelsene sine. Og vi kan sette alle elever i stand til å gjenkjenne og motarbeide rasisme i egen hverdag.

Hverdagsrasisme har derfor en selvstendig plass i skolens arbeid med rasisme, både for elevenes dannelse, for helse og livsmestring, og for at de som demokratiske medborgere skal kunne bidra til å bekjempe rasisme i samfunnet.

2. Vær bevisst kategoriene som elevene møter

Det ligger i ryggmargen til lærere at de skal se den enkelte eleven, møte individet fremfor å generalisere ut fra egne antakelser. Derfor er det også mange som har som mål å være «fargeblind»: å kunne betrakte alle elever med et nøytralt blikk.

Kanskje er det også slik at noen tillegger hudfarge mindre betydning enn andre. Samtidig kan forestillingen om at man er fargeblind, stride mot ubevisste fordommer mange bærer på knyttet til hudfarge. Elevene møter dessuten en virkelighet som på et eller annet nivå ikke er fargeblind: I det norske samfunnet er ikke hudfarge en nøytral kategori, like lite som kjønn, kjønnsidentitet eller seksuell orientering er det.

Et mål må da være å gi elevene redskaper til å forholde seg til de kategoriene de møter. Da er det bedre med en realistisk holdning til hvordan hudfarge og andre kategorier kan gi assosiasjoner og vekke bestemte forestillinger. Det er ikke mulig å skjerme elevene fra kategoriene som har betydning i samfunnet. Men forhåpentligvis kan de få noen redskaper til å utfordre og kanskje rote litt i kategoriene.

3. Involver elevene i samtaler om norskhet

En kategori som har stor betydning i Norge, og som er tett forbundet med hudfarge, er norskhet. Å være norsk knyttes, av historiske årsaker, ofte til hvithet.

Mange ungdommer vil i dag si at norskhet ikke bør være knyttet til hudfarge. Likevel er mange bevisste på at dette nok fortsatt er et ideal, og at norskhet assosieres med hvit hudfarge.

«Vi» er for mange ensbetydende med norsk. Samtidig opplever noen at de blir fortalt at de ikke hører til i det norske fellesskapet. Det kan derfor være viktig å reflektere sammen med elevene rundt hva det vil si å være norsk.

Samtidig er skolen tuftet på barnerettighetene, ikke på nasjonalstaten. Elevene går på skolen fordi alle barn har rett til utdanning. Om en elev er norsk eller ikke, kan derfor ikke avgjøre om vedkommende er en del av skolens fellesskap. Lærernes utfordring er dermed et både og: å åpne opp for elever som ønsker å bli sett på som norske, men samtidig sikre at heller ikke norskhet blir et krav til elever for inkludering.

4. Vær varsom med å gjøre elever til representant for en gruppe

Når du underviser om en gruppe, for eksempel en religiøs gruppe eller befolkningen fra et land, er det nyttig å kunne få frem perspektiver og erfaringer fra innsiden. Elever kan være en slik kilde, og det er lett å falle for fristelsen og be en enkeltelev fortelle om gruppen du tenker eleven representerer.

Men idet vi trekker frem en enkeltelev på denne måten, sier vi også noe om hvordan vi oppfatter elevens identitet. Mens noen elever vil bli glade og stolte over å dele fortellinger fra sin bakgrunn, er det for andre slettes ikke noe ønske. Noen kan også ha et konfliktfylt forhold til, eller rett og slett ikke identifiserer seg med, gruppen du forbinder dem med. Det er også viktig å være bevisst at ingen enkeltperson kan representere en hel gruppe. Grupper rommer internt mangfold.

Å la en elev stå frem som representant for en gruppe må derfor gjøres med varsomhet: Ha god dialog med eleven på forhånd, og sikre at det er elevens ønske, ikke undervisningshensyn, som ligger til grunn.

5. Tenk gjennom hvilke ord og bilder du bruker

Språk og bilder kan bidra til å markere noen som «de andre», det vi kaller «andregjøring». Det kan skje både bevisst og ubevisst. Et eksempel kan være undervisning der samer omtales som «de andre», de som er annerledes enn «oss», eller norskboka hvor alle bildene er av hvite mennesker.

For å motvirke slik andregjøring er det viktig å reflektere kritisk over språket og bildene vi bruker: Hvem inkluderes, og hvem ekskluderes?

En måte å utvide «vi» på, er å være oppmerksom på andregjørende språk. Når du skal snakke om en gruppe, kan du si: «De av oss som er ...» Forsøk også å unngå formuleringer som «I Norge gjør vi sånn» eller å omtale den beigerosa fargeblyanten som «hudfargen». Slik markerer du at «vi» rommer mangfoldige grupper.

En annen måte å skape et inkluderende «vi» på, er å tilby elevene tekster og bilder som utfordrer skillelinjene vi ofte har med oss, bevisst eller ubevisst. Mange elever med minoritetsnorsk bakgrunn eller utseende savner å kunne kjenne seg igjen i og identifisere seg med karakterer i litteratur og på TV: Hovedpersonene i bøker og på TV er i all hovedsak hvite majoritetsbarn. Skolen har en unik mulighet til å normalisere mangfold gjennom å velge litteratur, filmer og læringsressurser som gjenspeiler mangfoldet i samfunnet, og som utfordrer ideen om at vi = norsk = hvit.

Dette er viktige grep uavhengig av om det sitter elever med minoritetsbakgrunn eller minoritetsutseende i klasserommet, alle elever trenger å se at «vi» er et fellesskap som rommer et stort mangfold.

6. Ikke vær redd for rasismekortet

Når det hevdes at noen «drar rasismekortet», dreier det seg gjerne om en rasismeanklage der rasisme ikke er en opplagt faktor for alle. På den ene siden er slike anklager et uttrykk for at noen føler seg urettferdig behandlet eller såret. På den andre siden kan slike anklager føles urettferdige og smertefulle for lærere.

Det er flere grunner til at du som lærer bør prøve ikke å la deg provosere, men heller forsøke å lytte og forstå elevene. Konfrontasjon er sjelden noen god løsning for å løse en vanskelig situasjon. Opplæringsloven forplikter deg også til å lytte til elevenes opplevelse av krenkelse, uavhengig av om det er snakk om rasisme eller ikke.

Dessuten er rasisme et begrep som favner bredere enn den åpenbare ideologiske rasismen. Det handler ikke bare om hva du som avsender har ment. Det handler også om hvilken mening dine ord og handlinger får i lys av både elevenes erfaringer og diskriminering i samfunnet ellers. For en elev som har fått kommentarer om sitt krøllete hår gjennom hele oppveksten, kan slike kommentarer ha en annen betydning enn avsenderen hadde ment. For den som hører om bråkete innvandrere i media, er det ikke alltid urimelig å koble lærerens irettesetting til rasisme.

Å lytte til eleven betyr derfor også å være villig til å tenke gjennom om det er noe i elevenes anklage om rasisme.

7. Lytt til dem det angår

Som alle andre grupper er også gruppen «minoritets elever» mangfoldig. Både opplevelsen av og reaksjonene i møte med rasisme er individuelle. Noen elever rister hverdagsrasisme av seg og skjenker den ikke en tanke. Andre rister den tilsynelatende av seg, men holder vonde følelser for seg selv eller går med på notene som en overlevelsesstrategi. Andre igjen bærer alle følelser utenpå, og har reaksjoner som kan virke uforholdsmessige for utenforstående.

Den samme variasjonen finnes når det kommer til hvordan elevgruppen stiller seg til tematisering av rasisme i klasserommet. For noen vil undervisning om rasisme oppleves positivt, som en anerkjennelse av deres opplevelser. For andre kan et slikt fokus heller føre til en økt følelse av stigmatisering og en uønsket oppmerksomhet rundt deres «annerledeshet». For minoriteter i et ellers homogent hvitt klasserom kan søkelyset som følger med rasismeundervisning, være spesielt belastende.

Uansett hva du gjør som lærer, er det derfor viktig at du lytter til elevene dine. Det er ikke sikkert du kan unngå uheldige eller ubehagelige situasjoner. Men med en åpen holdning der du viser vilje til selv å lære og justere kursen, er sjansen større for at også slike situasjoner kan gi elevene læring og bringe både dem som enkeltindivider og klassen som fellesskap videre.

Hvordan håndtere RASISME I SKOLEN

Omar Drammeh er samfunnsviter og jobber til daglig som seniorrådgiver i IMDis Fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Han har tidligere jobbet som regionkonsulent i Redd Barna og som minoritetsrådgiver på Kuben vgs. Omar er samfunnsengasjert og opptatt av menneskerettighetsspørsmål. Han har mange års erfaring med organisasjons- og sivilsamfunnsarbeid.



Mishell Akhtar Shakar jobber som læringsmiljøkoordinator ved Kuben videregående skole, og har tidligere jobbet i alle nivåer av skolen, fra barneskolen til høgskole og universitet. Akhtar Shakar er styreleder i Minotenk og har vært engasjert for barn og unge, mangfold, adferd, inkludering, forebygging og radikalisering siden hun var 16 år.



Se for deg at en ansatt oppdager tegninger av hakekors og setninger som «fri Manshaus» og «fri Breivik» på et toalett på en videregående skole. Det er ikke så lett å vite hva skolen bør foreta seg i et sånt tilfelle, men vi vil fortelle litt om viktigheten av å jobbe forebyggende mot rasisme og diskriminering i skolen, og vise hvordan et godt samarbeid mellom skole, minoritetsrådgiver, foreldre og eksterne aktører er avgjørende i dette arbeidet.

Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering gjelder for perioden for 2020–2023. Den vektlegger menneskers muligheter til å kunne delta og leve fritt uten noen form for diskriminering. Dette er et stort område som må tilnærmes på en helhetlig måte for å fremme retten til et selvbestemt liv – dvs. retten til å ta egne valg. En stor del av dette handler om likeverd og likestilling. Når mennesker utsettes for diskriminering på bakgrunn av etnisitet eller religion, snakker vi i bunn og grunn om at det er forskjell på oss mennesker, og at alle ikke er like mye verdt. Rasisme handler om troen på at noen mennesker er mindre verdt enn andre på grunn av etnisitet, hudfarge, religion osv.

Kuben er en av de heldige skolene som har en dedikert minoritetsrådgiver som skal ha fokus på dette. Det er forskjellige tilnærminger på hvordan minoritetsrådgivere jobber på de skolene de er knyttet til. Egne erfaringer, interesser, bakgrunn – både faglig og etnisk – og hvordan de tolker sitt oppdrag, har mye å si for hvordan de jobber i saker som omhandler bl.a. rasisme. Ikke alle har fokus på rasisme som en integrert del av sitt arbeid, og det er også veldig forskjellige tilnærminger til dette på de forskjellige skolene. Noen skoler har et større fokus på det forebyggende arbeidet enn andre, og vil derfor også være mer interessert i å samarbeide tett med minoritetsrådgiverne.

Det å jobbe forebyggende mot rasisme er utrolig viktig i ungdomsårene, både for identitetsutviklingsprosessen, for lærer oss om hvem vi er, hvordan andre oppfatter oss, og hvilken plass vi har i samfunnet. Rasismen unge utsettes for, kan ha stor påvirkning på individers livskvalitet, tilhørighet og ønske om å være en aktiv del av samfunnet.

Skolen skal være en trygg arena for alle. Dette er nedfelt i opplæringslovens paragraf 9A: «Alle elever har rett til å ha et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.» Det har gjennom tidene vært mye fokus på mobbefri skole og nulltoleranse for mobbing. Ikke all mobbing er rasisme, men all rasisme er en form for mobbing. Derfor bør det i arbeidet mot mobbing også være utarbeidet gode rutiner og tiltak for hvordan det skal jobbes både forebyggende mot rasisme, og for å håndtere saker som omhandler rasisme.

Alle ansatte ved skolen har en aktivitetsplikt. Dette betyr at dersom noen ser eller har mistanke om at elever ikke har et godt skolemiljø eller har blitt utsatt for vold, mobbing, utestenging og lignende, så har de en plikt til å melde ifra. Deretter har skolen egne rutiner for hvordan de arbeider for at eleven skal ha en trygg og god skolehverdag. Vår skoles rutiner omhandler grundig kartlegging av hendelsen/situasjonen, samtaler med involverte parter, involvering av foresatte dersom eleven er under 18 år, gjenopprettende prosesser mellom partene og andre tiltak basert på alvorlighetsgraden av hendelsen/situasjonen. Deretter er det viktig med oppfølging av elevene.

For å vise hvordan et godt samarbeid mellom skole, minoritetsrådgiver, foreldre og eksterne aktører kan være, tar vi utgangspunkt i en konkret case og hvordan skolen jobbet med denne.

Da det ble oppdaget tegninger av hakekors og setninger som «fri Manshaus» og «fri Breivik» på et toalett på skolen, tok vedkommende som fant dette, bilder av det og fikk det vasket bort. Deretter ble saken sendt til læringsmiljøkoordinator og avdelingsleder for elevrettede tjenester. Det ble raskt innkalt til møte for å diskutere hvordan vi skulle håndtere saken.

Rutinen i slike saker er følgende:

1. Melde saken inn til forebyggende radikaliseringssteamet på skolen. Dette teamet består av minoritetsrådgiver, miljøarbeider, læringsmiljøkoordinator og avdelingsleder for elevrettede tjenester. De drøftet hvilke tiltak skolen skulle sette i gang, og hvem som skulle ha ansvaret for gjennomføringen.
2. Saken ble meldt inn til skolens radikaliseringskontakt hos politiet, og det ble diskutert mulige tiltak.
3. I denne saken ble det bestemt at teamet vårt skulle ha samtaler med alle elevene i klassen som man mistenkte eleven/utøveren gikk i. I samtalene kom det frem flere episoder hvor elever i klassen hadde opplevd ubehagelige kommentarer av rasistisk natur.
4. Etter at samtalene var gjennomført og nok informasjon var innhentet, hadde teamet et nytt møte angående hvilke tiltak som skulle settes i gang.
5. Foreldre til elevene som var mest berørte i denne saken, ble innkalt, og skolen fortalte om innhentet informasjon (da elevene var under 18 år). Fokuset i samtalen var videre samarbeid og hvordan skolen ønsket å jobbe videre med klassen og elevene.
6. Det ble utarbeidet tiltaksplaner for de elevene som opplevde seg krenket og utrygge. Her var fokuset hele veien på å trygge alle parter og løse konflikten på lavest mulig nivå mellom partene. Partene ønsket gjenopprettende samtaler, noe som hadde et positivt utfall.
7. Skolen fikk inn organisasjonen Stopp Hatprat til å holde en økt med klassen med utgangspunkt i informasjonen som var kommet frem i forsamtalene. Her var fokuset på gjenopprettende prosesser og klassemiljøet som helhet.
8. Oppfølgingsarbeidet i etterkant var jevnlig samtaler med lærere og elever for å sikre at miljøet var bedre og tryggere.

Fokuset på Kuben videregående skole er alltid å trygge alle parter i saken, og ikke å fordele skyld. Gjenopprettende prosesser og samtaler er en stor del av hvordan skolen arbeider med relasjonsbygging, tilhørighet og sosial kompetanse. Det er like viktig å ivareta den som utfører handlingen, som den som blir krenket av den.

Det er viktig å benytte seg av den ekspertisen som er på skolen i enhver sak, i hvert fall i saker av en så delikat natur. I vår skoles tilfelle sitter minoritetsrådgiveren på stor kompetanse på forebyggende arbeid mot rasisme. Skolen har utarbeidet rutiner i slike saker i samråd med minoritetsrådgiveren og andre ansatte på skolen, og alle disse benyttes flittig i det forebyggende arbeidet.

Politi og etnisk profilering

Daniel Abimael Skjerve Wensell er 31 år, arbeider til daglig som rådgiver i Minotenk og er utenlandsadoptert fra Peru. I tillegg til å ha vært aktiv i utenlandsadoptertes møte med rasisme ble han høsten 2020 valgt inn som vararepresentant i FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfolds sentralstyre.



Etter politidrapet på afroamerikanske George Floyd 25. mai 2020 spredte Black Lives Matter- bevegelsen seg internasjonalt. En av bevegelsens kampsaker er mistenksomheten, forskjellsbehandlingen og politivolden rettet mot personer med afroamerikansk bakgrunn. I Norge samlet nesten 15 000 personer seg til en støttedemonstrasjon utenfor Stortinget 5. juni samme år.

Det er store forskjeller mellom

USA og Norge. Ikke bare når det gjelder rasismens historie og hvor utbredt strukturell rasisme er, men også fordi innholdet i politiutdanningen og tilliten mellom politiet og befolkningen er større her. Likevel greide BLM i Norge å sette rasisme blant norsk politi på agendaen. I juni 2020 erkjente statsminister Erna Solberg at etnisk profilering forekommer. Noen dager tidligere hadde politimesteren i Oslo, Beate Gangås, uttalt at hun ikke kunne avkrefte at etnisk profilering skjer

i hovedstaden. Politidirektør Benedicte Bjørnland gikk i samme periode ut og uttalte at heller ikke hun kunne utelukke rasistiske holdninger blant politiansatte, men at det er nulltoleranse for dette, og at det jobbes for å forbedre rutiner i etaten og i utdanningen.

Etnisk profilering

Når personer med klar og synlig minoritetsbakgrunn opplever at de oftere blir stoffet av politiet, så er det fullt mulig at det kan skje på bakgrunn av hudfarge, etnisitet eller antatt etnisk bakgrunn. Dette kalles ofte «raseprofilering» eller etnisk profilering, selv om det i lang tid har vært vanskelig for politiet å erkjenne at dette er og har vært et problem.

Dessverre finnes det ingen større kartlegginger eller studier av omfanget av etnisk profilering som ser spesielt på forhold her til lands, men vi har en norsk rapport fra Antirasistisk Senter og en nordisk studie som kan gi en indikasjon. I Antirasistisk Sinters rapport «Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun» (2017) ble respondentene blant annet spurt om hvor ofte de hadde opplevd å bli stoppet av politiet i tilfeldig kontroll. Blant funnene oppga 8 prosent av det totale utvalget at de hadde blitt stoppet regelmessig. I tillegg oppgav flere med muslimsk bakgrunn at de oftere ble stoppet enn personer med kristen bakgrunn.

I den nordiske studien «'We are seen as a threat': Police stops of young ethnic minorities in the Nordic countries» (2019) intervjuet forskerne 121 ungdommer med bakgrunn fra Afrika eller Asia. Tretti av de spurte kom fra Oslo. Nesten alle kunne oppgi å ha blitt stoppet en eller flere ganger av politiet og mistenkeliggjort, ofte på steder som t-baner, fotballbaner og kjøpesentre. Forskerne trakk også frem fem gjennomgående punkter for hvorfor deltagerne i studien ble stoppet:

- Etnisitet: Å bli mistenkt på grunn av et annerledes utseende enn majoritetsbefolkningen
- Kjønn: Langt flere menn enn kvinner ble stoppet
- Nabolag: Det var større sjanse for å bli stoppet i nabolag med høy andel minoritetsbefolkning
- Klesstil: Moter i minoritetsmiljøer kan bli mistolket, for eksempel som «gangster»
- Å henge sammen: I større grupper følte de at de ble mistenkt for å være en gjeng

Møter med politiet

Norsk lov bestemmer om politiet har lov til å stoppe og kontrollere personer som oppholder seg i det offentlige rom, og kontrollen må være å anse som forholdsmessig og nødvendig. Politiet har lov til å stoppe personer når det er snakk om f.eks. å ivareta offentlig ro, fare for eller avdekking av kriminalitet eller utlendingsforvaltning. I den grad det er mulig, skal og bør politiet opplyse om hvorfor de tar kontakt og vedkommende blir stoppet. Politiet skal være aktivt til stede i det offentlige rom og på ulike offentlige arrangementer. Å være synlig, til stede og snakke med publikum må derfor ikke forveksles med ransaking og visitasjon, som må ha hjemmel og loggføres.

Organisasjonen Unge Holmlianere har utarbeidet en brosjyre i samarbeid med Oslo-politiet som heter «Hva gjør du i møte med politiet?», og her følger noen råd fra dem. For eksempel kan politiet stoppe deg hvis de mistenker deg for å ha gjort noe straffbart, hvis du er under 18 år og politiet er bekymret for deg, eller hvis du er et sted hvor det kan bli uroligheter og politiet trenger å få oversikt over situasjonen. Du er pliktig til å opplyse om riktig navn, fødselsdato og adresse, men ikke mer enn dette. Du er heller ikke pliktig

til å bære legitimasjon, men politiet kan be om eller selv lete etter dette hvis du nekter eller oppgir falskt navn. Hvis du er under 15 år, så kan du ikke straffes, men politiet kan likevel etterforske deg, og selv om du ikke kan bli arrestert, så kan de kjøre deg hjem. Det kan de også gjøre hvis de finner deg ute sent på kvelden eller på farlige steder. Å svare på spørsmål og forsøke å få til en høflig tone begge veier kan hindre misforståelser.

Politiet på sin side er pliktig til å oppgi tjenestenummer, som skal bæres synlig på uniformen, men ikke navnet sitt. De skal også opplyse om hva du er mistenkt for hvis du er mistenkt for noe. Hvis du ikke er mistenkt, så plikter de å opplyse om hvorfor de tar kontakt med deg hvis de har mulighet til det.

Politiet kan pålegge deg å bli på stedet, forlate stedet eller slutte med en aktivitet, og hvis du ikke følger det, så kan du få bot. Dersom du er uenig i politiets oppførsel eller avgjørelser, så kan du klage til politiet etterpå.

Klager på politiet

Alle har en rett til å klage på opplevelser og møter med norsk politi. I 2019 mottok Oslo politidistrikt totalt 211 klager mot seg. Av disse sakene gjaldt 16 situasjoner hvor personer har følt seg diskriminert av politiet på bakgrunn av etnisitet. Av de 16 sakene for 2019 som gjaldt etnisk diskriminering, var 2 å anse som grunnlag for kritikk, mens 4 ble ansett som uheldig, men ikke grunnlag for kritikk. Når det er sagt, så er det all grunn til å anta at det finnes mørketall, og at mange unnlater å klage på situasjoner de opplever som diskriminerende og rasistiske. Politiet har tatt selvkritikk for at klageinstansen er for lite kjent og ikke lett nok tilgjengelig, og de har som mål å forbedre dette i tiden som kommer.

Hvis du skal sende en klage, er det viktig å skrive dato og tidspunkt for hendelsen, og eventuelle vitner, for at politiet skal kunne finne tilbake til den konkrete hendelsen og loggføring hos seg. De som behandler klager, har taushetsplikt.

Kampen om tillit

Norge er heldigvis et land hvor befolkningen har høy tillit til politiet og andre myndigheter, også blant personer med innvandrerbakgrunn, noe som fremkommer i flere holdningsundersøkelser. Likevel må aldri tilliten tas for gitt, og vi må lytte til minoritetsnorske når de setter ord på forskjellsbehandling og det de opplever som mistenkeliggjøring fra politiet på bakgrunn av hudfarge. Oslo-politiet har iverksatt tiltak for å bygge tillit, som mer tilstedeværelse og styrking av dialogpoliti, men det er vanskelig å måle effekten av disse, selv om det er all grunn til å tro at det gode tiltak. I tillegg har det vært økt satsing på rekruttering av personer med minoritetsbakgrunn til politiutdanningen. For det er et mål at politiet skal speile det samfunnet de er satt til å beskytte. Når det kommer til tilliten mellom ungdom og politi, så må den bygges på og vedlikeholdes hele tiden, for så fort man tror at den er på plass, har et nytt ungdomskull startet stegene på veien mot å bli voksen.

#DEN GANGEN DA vi snakket om rasisme i klassen og læreren pekte på meg og sa: «Kan ikke du fortelle oss hvordan det er å være annerledes?»

#DEN GANGEN DA han mannen sa: «Åh, såne som deg er så vakre og eksotiske. Du kan vel få hvem du vil, men får vel ikke lov til å gifte deg med en nordmann».

#DEN GANGEN DA jeg jobbet på Kiwi og sto i postluken. En kunde kom og sa høyt: «Kan jeg få hjelp av en av de norske istedenfor?»

#DEN GANGEN DA jeg var ute på byen og en fyr kom bort til meg og spurte om han kunne få kjøpe jomfrudommen min i og med at jeg var muslim og dermed sikkert ikke har hatt sex enda (jeg bruker hijab).

#DEN GANGEN DA jeg skulle ta bussen fra Sofienberg ned til Jernbanetorget. Jeg gikk på bussen, det var noen få ledige plasser. Den ene ledige plassen var ved siden av en eldre dame. Da hun så at jeg var på vei bort til henne for å sette meg, pekte hun bort på et annet sete og sa: «Det er ledig der». Jeg spurte om ikke sete ved siden av henne var ledig. Fikk i svar: «Joda, men ikke for deg». Jeg satte meg pent og demonstrativt ved siden av henne.

#DEN GANGEN læreren sa: «Jeg skjønner ikke hvorfor du reagerer på n-ordet, det betyr jo svart på spansk» (ikke i en spansk time).

#DEN GANGEN i klassen hvor noen av de hvite medelevene mine rangerte elevene i klassen etter arisk tilhørighet.

#DEN GANGEN DA jeg var rundt 12 år og var ute og syklet med kompis. Vi kom ut på en gangvei, og et stykke foran oss gikk tre eldre gutter. Da vi skulle sykle forbi de, lot de kompisene mine sykle forbi mens de stengte veien for meg. Jeg måtte sykle ut i grøfta og falt av sykkelen. Så sa han ene: «Det lukter dritt her. Har du driti på deg, svarting?»

#DEN GANGEN DA læreren sa: «Hva mener dere muslimer om det som skjedde i Paris?»

#DEN GANGEN DA kompisen min dro på butikken for å kjøpe mat og en gammel dame kom bort og sa: «Ikke rør varene med dine svarte hender. Kom deg tilbake dit du kom fra»

#DEN GANGEN DA jeg var i Bogstadvæien og gikk inn i en butikk for å kjøpe en krem. Det var to kunder i den store butikken og fem ansatte. Ingen av de ansatte hilste da jeg kom inn eller spurte om jeg trengte hjelp, noe jeg tydelig gjorde. Den ene ansatte ekspederte de to kundene, to litt eldre «Frogner-fruer». Den ene damen sier til den andre: «Du må passe på tingene dine», og så i min retning. Den andre damen fortet seg og ta opp posen sin før hun sier til den ansatte som ekspederte: «Man vet aldri med såne». Den ansatte nikket bekreftende før hun fortsatte å vise de parfymen. Jeg ble så satt ut at jeg bare gikk derfra.

#DEN GANGEN DA jeg fikk høre: «Vi mener jo ikke deg. Du er jo ikke som de andre».

#DENGANGENDA

DEL 2

**PERSONLIGE
FORTELLINGER**



Om rasismeangst

Warsan Ismail er 31 år gammel, skribent og lege. Hun har tidligere skrevet for Klassekampen og Dagbladet.



Gjennom hele livet har jeg hatt angst for rasisme. Ikke den voldelige typen rasisme. Ikke rasismen som skriker etter deg på gaten, eller rasismen som gir deg neseblod. Ikke rasismen som trekker deg «tilfeldig» til side for en ekstra sjekk i sikkerhetskøen, eller rasismen som nekter deg adgang fordi du, og bare du, ikke oppfyller kleskoden på en restaurant eller et utested. Ikke engang rasismen som kler seg pent på Dagsrevyen og vil hive ut folk som ser ut som deg og meg på grunn av «norske verdier» og «innvandringsregulerende hensyn».

Nei, jeg har vært mest engstelig for den stille rasismen. Den du så vidt skimter i øyekroken og som kanskje forsvinner i det du blunker. Den som gjør deg usikker og paranoid, den som gjør at du føler deg dum og hårsår, den der du hele tiden må spørre deg selv: Er det bare i hodet mitt?

Det er den ekle følelsen du får idet du sitter på t-banen, i en sittegruppe med mange ledige plasser, og det kommer en godt voksen hvit dame, og hun står der i midtgangen og prøver å bestemme seg for hvor hun skal sitte, men så, demonstrativt og målrettet, velger å sette seg i den sittegruppen med mest folk – med folk som absolutt ikke ser ut som deg. Og du tenker: Kanskje hun bare ville sette seg med kjøreretningen? Kanskje hun foretrekker å sitte på høyre side av vognen? Men du greier likevel ikke å undertrykke den ubehagelige tanken: Kanskje det er meg?

Det er den ekle følelsen du får i klasserommet når læreren stadig vekk ignorerer din utstrakte arm under spørgerunden, og senere, når den samme læreren gir deg en dårlig karakter. Selv om du føler at du nedla enorm innsats før akkurat den prøven eller den innleveringsoppgaven. Og du ser at Markus eller Susanne i klassen fikk trekk for nesten de samme feilene uten å synke én, to eller til og med tre karakterer sånn som du har gjort. Og du klamrer deg til ordet «nesten», forsøker å tenke at det er helheten som teller, og helheten hos deg fortjente ikke en firer, femmer eller til og med en sekser. Men du greier likevel ikke å undertrykke den ubehagelige tanken: Kanskje det er den jeg er, og ikke hva jeg har levert?

Det er den ekle følelsen når du søker jobb gang på gang, og aldri kommer til intervju. Eller når du endelig kommer til intervju, men ser det overraskede blikket til hun som skal intervju deg. Og umiddelbart tenker du: Shit, er det hijaben

hun er overrasket over? Og selv om du har kommet til intervju, og du føler at intervjuet har gått bra til tross for det første overraskede blikket, får du likevel ikke jobben. Du trøster deg selv med at det sikkert var enda bedre og mer kvalifiserte kandidater, og at arbeidsmarkedet tross alt er tøft, og selvsagt går det bedre neste gang – eller gangen deretter igjen. Men du greier likevel ikke å bli kvitt klumpen i halsen, og du bestemmer deg for at du i neste jobbsøknad skal legge ved et portrett.

Når du endelig lykkes, når du får drømmejobben, når aviser og forlag vil at du skal skrive for dem, når fantastiske forskere vil at akkurat du skal delta i deres forskningsprosjekter, skjer det forferdeligste: Du innser at den ekle følelsen fremdeles sitter i ryggmargen som en refleks. Ble jeg ansatt som en minoritetskvote? Vil de at jeg skal skrive bare fordi jeg synser om innvandring og integrering som en svart kvinne?

Blir jeg invitert inn i dette prosjektet for å gi forskergruppen en ferniss av mangfold?

Angst defineres som en irrasjonell frykt, men frykten for å bli forskjellsbehandlet på grunn av hudfarge og etnisitet er alt annet enn irrasjonell. Den bunner i dype historiske røtter som har kategorisert folk som ser ut som deg og meg, etter pannehøyde og nesebredde. Kategorier som har rettferdiggjort slaveri, kolonialisme og apartheid. Ingen skal straffes for fedrene og forfedrenes synder, men disse røttene har gjenklang i moderne vrangforestillinger om hvem vi – som en gang var jordens fordømte – er i dag. At vi er dem med lavere intelligens, dem som er mer voldelige, og forakt for medmenneskeligheten. Det er vi som begår terror, undertrykker og er uønsket i det humanistiske fyrtårnet som er Europa.

Når statistikken viser at folk som ser ut som deg og meg, diskrimineres i

arbeidslivet og er underrepresentert i offentligheten. Når den digitale jungeltelegrafene formidler videoklipp av folk som ser ut som deg og meg, som stoppes og ransakes av politiet, tilsynelatende ubegrunnet. Når fjernsynsdebatter på riksdekkende TV diskuterer hvorvidt du og jeg hører hjemme i Norge, blir frykten for rasisme fryktelig reell.

Det er da man må trosse frykten og forvente det beste av folk – for folk flest er ikke rasister. Folk flest vil gi deg drømmejobben din fordi du er den desidert beste kandidaten. Folk flest vil lese det du skriver, se det du skaper, og lytte til det du lager, fordi du er interessant og intelligent, uavhengig av dine hudpigmenter. Folk flest vil inkludere deg fordi du med all din bagasje av erfaringer, ferdigheter og kunnskap er en berikelse.

Rasismen er reell, og rasismeangsten er rasjonell, men hvis vi lar frykten dominere våre møter og interaksjoner med andre mennesker, har rasistene vunnet. Forventer vi derimot det beste av folk, velger vi også å leve i det samfunnet vi ønsker og drømmer om. Det betyr ikke at vi skal være godtroende og blinde for hat og forskjellsbehandling. Men det betyr at vi tar utgangspunkt i at kongen hadde rett da han i sin tale for fire år siden sa:

Vi må huske på at det er vi som utgjør landet og nasjonalsangen – «Ja, vi elsker dette landet» — er en kjærlighetserklæring til det norske folk. Vi må huske på at vi skal bygge dette landet videre på tillit, fellesskap og raushet. Men ikke minst at vi må kjenne på at vi – på tross av all vår ulikhet – er ett folk.

Refleksjonsspørsmål:

- Har du noen gang opplevd å ha angst for noe, eventuelt hva?

- Hvilken rasismeform er verst, den indirekte (stille) eller den direkte?

- Hvilke former for rasisme har du selv, eller noen du kjenner, opplevd?



Ut på byen

Zeshan Shakar er forfatter og statsviter, og har skrevet romanene *Tante Ulrikkes vei* (2017) og *Gul bok* (2020).

En av kompisene henger over skuldrene mine. Lukta av parfymen hans er tung, som ham. Jeg kan kjenne hvordan han og de andre kompisene mine presser rastløst på bakfra. Det var et langt vorspiel. En lang tur med t-banen. Det er en lang kø inn på utestedet. Ut fra inngangen, den er bare noen meter foran oss, kan jeg høre musikken som dunker. Gjennom vinduene kan jeg se omrisset av mennesker som danser og skåler. For hvert skritt vi tar, stiger musikken, blir omrissene tydeligere, vi mer utålmodige.

Så stopper vi opp. Det er ikke lenge til vi står framfor vakta. Vi dytter ikke på hverandre. Henger ikke over hverandres skuldre. Vi retter

oss opp. Drar en hånd over håret. Stumper røyken. Prøver å finne en balanse, seriøse, men ikke så seriøse at vi ser sinte eller farlige ut, vennlige, men med kulheten til noen som ikke prøver for hardt. Vi vrir på ansiktene våre, til vi ikke kjenner hverandre igjen, til vi ikke lenger er oss selv.

Jeg står foran vakta. Gir ham legitimasjonen min. Han ser på den. Så ser han på meg og videre til kompisene mine. Det gjør vondt i kinnene å holde oppe det lille smilet. Jeg må holde det litt til. Vakta gir meg legitimasjonen tilbake. Han ser ikke på meg. Han ser forbi.

«Du kommer ikke inn med de skoene der.»

Jeg ser ned på de hvite joggeskoene mine. Jeg blir tung, trukket ned mot bakken. Jeg merker at kompisene mine faller sammen, de også. En av dem spør vakta hva problemet med skoene er, men han gjør det mest av vane, føles det som, det høres slapt ut. Han veit det samme som meg: Det er ikke noe poeng i å krangle om skoene, spørre om nøyaktig hva som er galt med dem, lete etter noen med en hudfarge lik skoene, vise at de slapp rett inn. Vakta vil bare si at jeg er for full, eller at stedet er fullt, eller hva som helst annet han måtte føle for å si akkurat den kvelden, for å holde meg utenfor.

Jeg ser opp igjen, fortsatt tung, og mumler «det er rasisme», er i ferd med å gå ut av køen, men det er noe med vaktas reaksjon på ordene mine, han ser plutselig usikker ut, som om han forventet en diskusjon om sko. Øyeblikket varer noen få sekunder, men det er nok til at vi finner fotfeste igjen.

«Ja, det er rasisme!» roper et par av kompisene mine.

Vakta finner også fotfeste. Han vinker på de andre vaktene.

«Problemer?» spør den største av dem når han kommer bort.

«Dere driver med rasisme», sier vi i kor.

Igjen merker vi denne ørlille nølingen hos vaktene. De ser raskt på hverandre, ser raskt rundt seg. To jenter som står bak oss i køen, har begynt å følge med. Vi føler vi har overtaket. Vi gjentar det vi sa.

«Demp dere», sier den store vakta strengt, men lavt.

«Vi har like mye rett til å gå inn her», sier vi høyt.

Vaktene blir strenge nå. «Ut av køen», sier de.

«Åh», en av jentene bak oss sukker irritert. Jeg snur meg, smiler til henne, vil vise at jeg setter pris på at hun er med oss. Hun ser på klokka og viser den til venninna si. Så går de opp på siden av oss, deretter forbi og rett opp til vaktene.

«Vi har venta lenge, kan vi please komme inn?» Vaktene sjekker legitimasjonen deres, og slipper dem inn.

Vi protesterer, spør hvorfor de får gå før oss. Vaktene ignorerer det. Det samme gjør de to venninnene. De ser ikke på oss, ikke før hun jeg smilte til, kaster et blikk på meg idet hun går inn, og i det blikket er det som jeg igjen har sluttet å være meg selv, i det blikket er jeg bare en opplevelse hun har hatt, en karakter i en historie hun vil fortelle de andre venninnene sine der inne. «Oh my God, det var noen gutter som lagde bråk i køen ...»

Nå har vaktene fått nok. «Ut av køen», gjentar de, ampert. Vi nekter, ampert. Vi er låst i en duell.

«Da får vi bare ringe politiet», sier en av vaktene og tar opp telefonen.

Vi blir stående.

En fyr som allerede er inne, kommer ut og tenner en røyk. Det lyse håret hans har sklidd ut av fasong, lagt seg halvveis over det svette ansiktet. Han

vimses rundt ute på gata og snakker med noen tilfeldige forbipasserende, før han kommer tilbake og oppdager duellen i køen.

«Hva er det som skjer her, a?» spør han meg.

«Vaktene er rasister.»

«Oj», svarer han og blir stående litt. «Fordi dere ikke kommer inn?»

Jeg nikker.

Han sier han skjønner det er kjipt for oss å oppleve sånt. At det er noe dritt at sånt skjer. «Jeg skjønner seriøst det», sier han. Jeg nikker igjen. En av kompisene mine sier det hadde vært bra om han kunne si det samme til vaktene. At det ville hjulpet oss. Han fyrer på en ny røyk.

«Det er sikkert ikke så lett å være vakt heller», sier han. «Det er folk ute på byen som bare er ute etter bråk, og vaktene må passe på at det er trygt for alle.» Han sier at han tror at det egentlig ikke er noen, eller veldig få, som faktisk er rasister.

«Det er masse bra folk overalt», forsikrer han, og fortsetter ivrig med å fortelle om at «det er så jævla viktig, ikke sant, at vi alle, liksom, kommer overens.»

«Fint det», svarer jeg kort.

Han ser såra ut. «Jeg er bare for fred, jeg», sier han.

Vi ignorerer ham. Han stumper røyken og går bort til vaktene. Der viser han frem stempelet sitt. Så fortsetter han inn.

Jeg blir stående igjen og tenke på ham. På at ingen er rasister. På at det likevel skjer rasistiske ting. Jeg rekker ikke å tenke så mye på det. En av kompisene mine drar i meg. To politibetjenter har kommet bort og gitt oss beskjed om å fjerne oss umiddelbart.

Refleksjonsspørsmål:

- Det er tydelig i denne teksten at dette ikke er første gang guttene har opplevd lignende situasjoner. Hvordan kan det å oppleve dette flere ganger påvirke deg som person, ditt forhold til samfunnet og din hverdag?

Hvordan kan jentas handling, bevisst eller ubevisst, være med på å normalisere rasisme?

Vet dere om lignende opplevelser, egne eller andres?



JEG ER SAME.
DET ER DET
IKKE ALLE SOM
LIKER.



Alice Marie Jektevik kommer fra Áttir i Sør-Troms. Hun jobber med samisk kultur og språk, og har tidligere produsent urfolksfestivalen Riddu Riddu. Nå studerer hun samisk på Universitetet i Tromsø, og jobber med kulturprosjekter i eget firma.

Kan folk se hvor du er fra? Hvis jeg ser på deg, kan jeg se hvem du er, hvor du kommer fra, hvem familien din er? Noen ganger kan man se det på meg, andre ganger ikke. Noen ganger, når jeg har på de riktige klærne, tror de aller fleste at de vet hvem jeg er. Eller hva jeg er. Jeg er same. Og det er det ikke alle som liker. Noen hater meg. Noen kjefter på meg. Andre synes jeg er «sykt fin i den drakten». Alle synes jeg er annerledes.

Som mange andre samer har jeg ikke vokst opp med en samisk identitet, samiske tradisjoner og samisk språk. På grunn av fornorskingspolitikken valgte blant annet bestefaren min å legge vekk den samiske kulturen, og jeg fikk ikke vite at slekta mi var samisk før jeg var over 20 år gammel. For meg

ble det starten på prosessen med å ta tilbake kulturen og språket som skulle vært mitt fra jeg var et lite barn. Det er både fint og vondt samtidig.

I 2017 feiret det samiske folket 100-årsjubileum i Trondheim. Det var 100 år siden vi for første gang organiserte oss, og det var på mange måter starten på Sametinget og de samiske organisasjonene. Jeg var i Trondheim og feiret med tusenvis av andre samer fra Norge, Sverige, Finland og Russland. Det var helt fantastisk, men det var ikke helt uten ubehagelige opplevelser.

Når folk får vite at jeg er same, spør de om hvor mange rein jeg har, og om vi bor i en lavvo på vidda. De spør også om jeg er en sånn «ordentlig» same som snakker samisk.

Det er ganske teit, for jeg har ingen rein, snakker bare litt samisk og bor i en leilighet i Tromsø. Det er veldig spesifikke meninger og forventnin-

ger om hva en same er, om hvordan vi skal se ut, hvordan vi skal oppføre oss, hva vi skal leve av, og hvordan vi skal leve. Feiringen i Trondheim var ikke noe unntak.

I Trondheim var mange ikke-samer opptatt av hvordan jeg så ut. De ville ta på meg når jeg gikk ute i kofta mi, kjenne på klærne mine og pirke på sølvet mitt. Jeg følte meg som et dyr i en dyrepark, hvor en barnehage var på utfukt. Som små barn med store øyne stod voksne folk og strøyk på håret og klærne mine fordi «jeg var så fin i den drakten». Jeg lurer på om de glemte at jeg er en person? Selv om det var ubehagelig å stå som et sirkusdyr i Trondheim, var jeg ikke redd. Andre har ikke vært like heldige.

I 2019, i Tromsø, ble Jon-Richard Sommernes slått ned på åpen gate. Han hadde vært i søsteras bryllup, og hadde den tradisjonelle folkedrakten kofta på. Da han stod ute for å trekke frisk luft, kom en fremmed mann og slo ham rett ned.

Helt ut av det blå, for Jon-Richard. For mannen som slo, var det helt innlysende hvorfor. Jon-Richard er same, og mannen sa at «han hadde lyst til å slå en same». Det er en helt sinnssyk grunn, spør du meg. Dessverre er et så tydelig hat mot samer ikke ukjent nord i Norge.

Hvordan jeg blir behandlet, endrer seg etter hvor jeg er i landet. I nord blir samer ofte mistenkeliggjort. Vi blir ansett som svindlere som stjeler fra staten og hele tiden vil ha mer. Sametinget og andre samiske organisasjoner blir sett på som pengesluk av noen politiske partier, spesielt FrP. I sør syns folk ofte at jeg er eksotisk, og at kofta mi er «såååå fin», og de fleste vet veldig lite om samisk historie eller samtid. I sør er de veldig åpne og nysgjerrige, mens i nord har jeg opplevd at nordmenn tror jeg baksnakker dem om jeg snakker samisk.

I det samiske miljøet har jeg fått høre at jeg er en «sånn nysame», at jeg ikke er bra nok eller ekte nok.

Jeg opplever av og til å ikke bli inkludert fordi jeg ikke snakker godt nok samisk. På mange måter er jeg ikke god nok eller passer inn noen steder.

Jeg er for norsk for samene, og for samisk for nordmennene. Og for noen så finnes jeg ikke i det hele tatt.

Det finnes en egen liten organisasjon som er sterkt imot samer. De mener at samer er et konstruert folk som har innvandret fra Finland, og som bare er i Norge for å kreve penger fra den norske staten. De mener altså at det ikke finnes en egen samisk kultur, og at det i hvert fall ikke skal gjøres noen tiltak for at den skal fortsette å eksistere. De mener at vi er «blandet», og at vi ikke er etnisk rene nok til å være et eget folk. De skriver leserinnlegg i avisene om hvorfor samer ikke er et urfolk, og vrir på fakta og historie for å passe med det de mener. I kommentarfelt blir samer ofte kalt NAV-ere, trygdesnyltere, svindlere,

alkoholikere og parasitter. Noen folk mener at vi bidrar for lite og får for mye.

Men samer er også folk som jobber i bank, på matbutikk, i kommunen eller som lærere. Vi betaler skatt som alle andre, og har en lovfestet rett, på lik linje med andre nordmenn, om at vår kultur og vårt språk skal bevares. Vi får ofte høre at samer har så mange «særrettigheter» som andre nordmenn ikke har, men egentlig har vi bare tre «ekstra»:

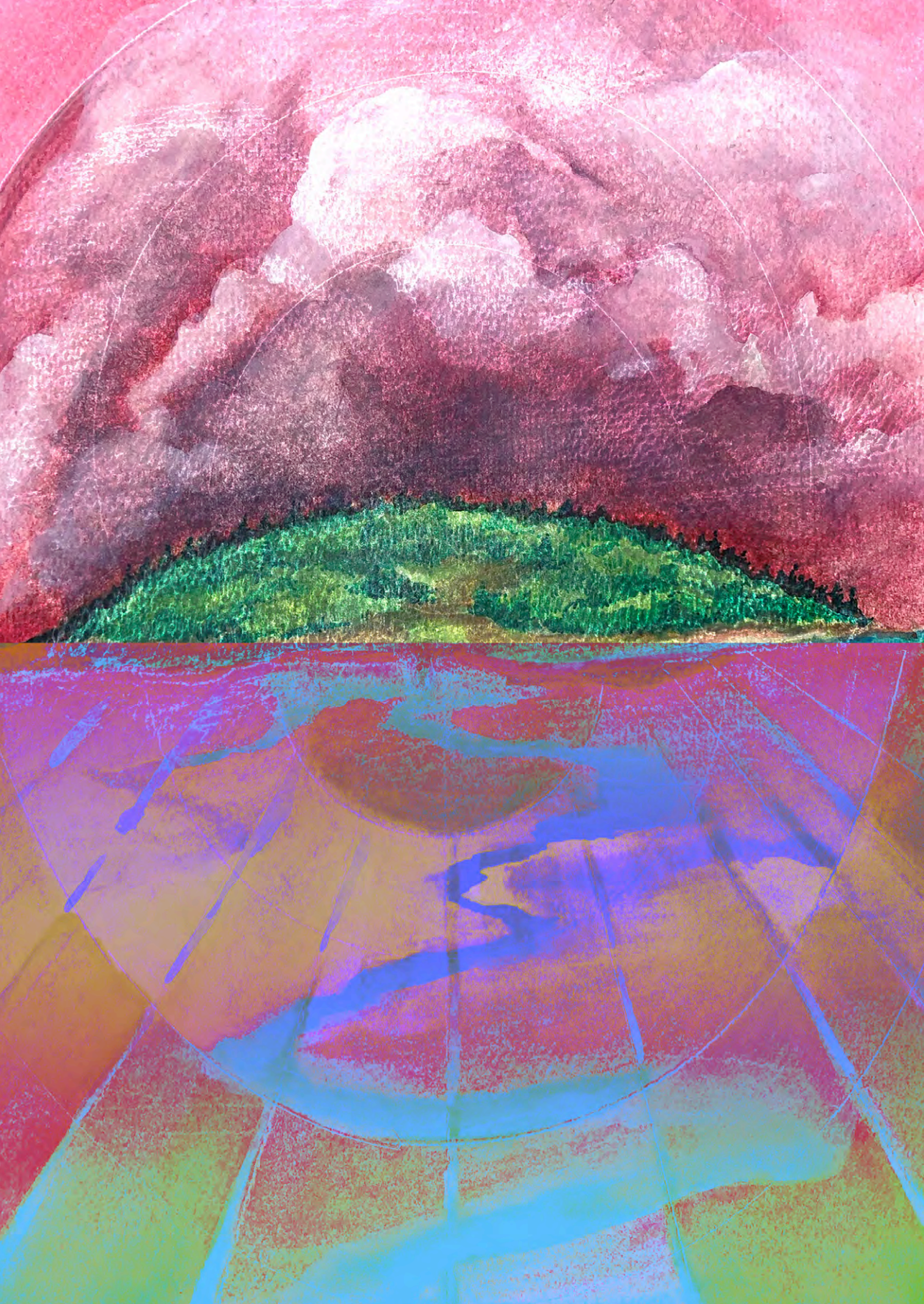
1. Dersom du er fra en reindrifsfamilie, kan du få lov til å drive reindrift.
2. Du har en litt sterkere rett til å få samiskopplæring på skolen.
3. Du får stå i samemantallet og stemme ved sametingsvalget.

Det kan være slitsomt å måtte forsvare sin kultur og identitet hele tiden, og være en representant og drive med opplæring for sin kultur. Andre minoriteter misunner samer fordi vi kan kle av oss identiteten vår og passere som «norske», men på den andre siden har det også ført til at mange har kledd den av seg for godt. Fornorskningen lærte opp nordmenn til å hate samer, og samer til å hate seg selv, og slik dreper man en kultur.

Refleksjonsspørsmål:

- Hva er forskjellen på å være nysgjerrig på andre kulturer og det å fremmedgjøre/forskjellsbehandle?
- Hva vet du om samenes historie og hvordan samene har det i dag?

Hvordan kan vi hjelpe folk å forstå at det samene opplever også er rasisme og ikke bare diskriminering?



ALDRI MER 22. JULI ER SOM ALDRI MER 9. APRIL: ET AV NORGES VIKTIGSTE ANTIRASISTISKE LØFTER

Kamzy Gunaratnam er varaordfører
i Oslo og stortingsrepresentant fra
september 2021. Hun er også forfatter
av boken *Din kamp er min kamp (2021)*.

Året er 2021, og hvis du er 10 år eller yngre, var du ikke født engang da angrepet 22. juli 2011 skjedde. Selv om du er noe eldre enn 10, var du fortsatt for ung. Det er så sinnssykt lenge siden.

Den 22. juli 2011 var jeg, som jeg var hver sommer da jeg var yngre, på sommerleir på Utøya. Jeg var sentralstyremedlem i AUF og hadde ansvar.

Fredag 22. juli: For no drittvær. Jeg kommer ikke til å ha på meg shorts, så jeg gidder heller ikke å barbere legga.

Timene går. Så tikker det inn på mobilen: Det har vært en eksplosjon i Oslo. Sikkert en gasslekkasje, tenkte vi. Etter et par timer hørte vi det vi trodde

var kinaputter. Vi gikk ned for å si at dette ikke var morsomt akkurat nå. Da så jeg vennene mine komme løpende. Løpende med frykt i øya. Løpende for livet. Dette var ikke kinaputter!

Jeg løp. Løp så fort jeg kunne. Jeg kom meg ned til stranda. Inne på øya hørte vi skudd. Skuddene nærmet seg. Var det én person? Var det flere? Skuddene nærmet seg. Men jeg har aldri svømt lenger enn 10 meter i strekk før. Skuddene høres enda nærmere. Jeg må bestemme hvordan jeg vil dø: drukne eller blir skutt? Har ingen erfaringer fra tidligere, men jeg velger å drukne.

Vi mennesker er sterkere enn vi tror. Jeg svømte flere hundre meter før jeg ble reddet av en båt. Jeg overlevde den dagen. Flere av mine nærmeste venner døde. Følelsen av å løpe fra skudd, mens kroppene falt bak meg – det er én ting. Men å vite at noen av de kroppene, det var mine venner. Venner jeg alltid vil savne. Gode, håpefulle, unge mennesker som hadde så mye de skulle oppleve og oppfylle, mistet livet.

Etter dette «samlet» Norge seg, sies det. Og jeg bruker anførselstegn. For hva betyr det egentlig?

Dagene og ukene etterpå sang Maria Mena «Mitt lille land». Karpe rappa «Jeg er en påfugl». To hundre tusen mennesker samlet seg til å gå i rosetog. Til og med Siv Jensen sa «Vi er alle AUF-ere i dag». Verdenssamfunnet sendte meg i Facebook-innboksen: «We are with Norway today.» Folk ville klemme, kysse og tilnærmet klappe på meg.

Jeg selv var i en omstilling i hodet mitt. Lenge trodde jeg at rasistene var så ubetydelige at de ikke kunne gjøre noen særlig skade. Jeg trodde vi bare kunne overse mørke, grumsete holdninger, for de vil vel aldri få noen innflytelse. Hvis jeg ignorerer dem, så kan de ikke skade meg. Hvorfor skal jeg bruke tid og krefter på å ta til motmæle mot folk som har nedlatende holdninger overfor meg?

Omstillingen i mitt hode – og hjerte – handlet om å gå fra den apatien jeg følte overfor mørke krefter, til å

føle et ansvar for hver eneste sjel som gikk over til den mørke siden.

Omstillingen i mitt hode – og hjerte – handler om troen på enkeltmennesker og kraften i våre handlinger. Apati var ikke lenger bare noe jeg foraktet, men noe jeg ble oppriktig sint av.

Gjennom mine handlinger kan jeg velge mellom frykt og håp. Jeg kan velge mellom fiendtlighet og raushet. Jeg kan velge mellom usikkerhet og tillit. Jeg velger håp, raushet og tillit.

Den 22. juli 2011 møtte vi terroren med kjærlighet. Vi møtte frykten med samhold. Vi skal møte generalisering med kloke hoder, stigmatisering med konfrontasjon. Kunnskap er makt.

Året er 2021, og hvis du er 10 år eller yngre, var du ikke født engang da angrepet 22. juli 2011 skjedde. Men du har kunnskap. Kunnskap til å fortelle at 22. juli er den ytterste, grusomste konsekvensen av rasisme, vi skal aldri, aldri la dette skje igjen.

Refleksjonsspørsmål:

Hva er konfrontasjon, og kan en konfrontasjon være noe positivt?

Hva menes med «kunnskap er makt», og har du makt?

Kunne 22.juli skjedd i dag?

Hvordan kan dere jobbe for at 22.juli ikke skal skje igjen?

XOTIC Sugar



Er jeg bare interessant fordi jeg er eksotisk?

Daniel Abimael Skjerve Wensell er 31 år, arbeider til daglig som rådgiver i Minotenk og er selv utenlandsadoptert fra Peru. I tillegg til å ha vært aktiv i utenlandsadoptertes møte med rasisme ble han høsten 2020 valgt inn som vara i FRO - Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold sitt sentralstyre.

«Så hvor i Asia kommer du fra?» spør han plutselig. For bare noen timer siden hadde vi kommet i kontakt med hverandre gjennom Gaysir, Norges største nettsamfunn for skeive. For selv om jeg er vant til å få spørsmålet «Hvor kommer du fra?» i det daglige, så er settingen likevel annerledes når formålet med møtet egentlig var å hooke up. «Æ e ikke asiat, men latino», svarer jeg med bodøveringdialekten min, vel vitende om at han er langt fra den første opp igjennom som tror jeg er fra Asia. Det ser ut som at han tenker seg om, før han svarer lett: «Det spiller ingen rolle, du ser ut som en asiat uansett.»

Som ungdom tok det meg ikke så lang tid å forstå hva dette gjaldt, at det for noen handlet om jakten på det «eksotiske», og at alt som skilte seg klart fra det hvite, nordeuropeiske utseendet, var å anse som dette. Jeg forstod også fort at i mitt tilfelle var det i tillegg snakk om et spesielt syn på asiatiske mennesker som seksuelt underdanige, noe som gjelder både heterofile kvinner og homofile menn fra Øst-Asia.

Allerede som sekstenåring fant jeg veien inn på Gaysir. Da jeg registrerte profilen den gang, ble jeg bedt om å legge til hvilken «etnisitet» jeg har. Dette spørsmålet ligger der fortsatt, over 15 år senere. Jeg har blitt opplært til å anse etnisitet som noe kulturelt betinget, og jeg anser meg selv i hovedsak som etnisk norsk, men det er fort gjort å tvile på hva jeg skal svare når alternativene på rullegardinmenyen låter som følger: skandinavisk, østeuropeisk, sydeuropeisk, indisk, asiatisk, afrikansk, søramerikansk, midtøsten og annet.

Men Gaysir er på ingen måte alene. Verdens største engelskspråklige sjekke-app for skeive menn, Grindr, spør også om etnisitet. Hvor du i tillegg til flere av de ovennevnte har mulighet til å velge kategoriene «black» og «white». Problemet med dette

er på ingen måter avgrenset til å gjelde kun den skeive kulturen, som nok ikke er overdrevent mer rasistisk enn samfunnet for øvrig. Likevel stiller jeg spørsmål ved hvorfor skeive datingsider virker eksplisitt mer opphengt i opprinnelse, etnisitet og hudfarge. De står i motsetning til sjekkeappen Tinder som er mer populær blant heterofile, og som unnlater å spørre om dette.

Da Black Lives Matter våren 2020 slo inn over Norge, så ble rasisme for alvor satt på dagsordenen. Og med det så kom også en større vilje til å ta et oppgjør innenfor den skeive bevegelsen. Mange som lenge har følt seg som en minoritet innad i den skeive minoriteten, stod frem og rettet kritikk mot bevegelsens manglende oppgjør med og tiltak mot rasisme. Dette førte til at en kamerat av meg med kongolesisk bakgrunn gikk offentlig ut og stilte

spørsmål ved hvorfor Gaysir og moderatorene tillot medlemsbaserte grupper hvor blant annet n-ordet i lang tid hadde blitt brukt. Resultatet ble at de fjernet enkelte grupper, men problemet forsvinner ikke av den grunn.

Problemet er at mange fortsetter å eksotifisere mørke kvinner, og ser på dem som oversekuelle dyr og/eller prostituerte. Svarte menn assosieres med BBC (big black cock) og hyperseksualitet, og asiatiske kvinner og menn som underdanige massører og tilbydere av seksuelle tjenester til nytelse for hvite kvinner og menn. Eksotifisering og seksuell undertrykking av andre folkegrupper har en lang, rasistisk historie bak seg og er en måte å se på svarte menn og kvinner som mer dyriske. Europeiske koloniimperier søkte å erobre det som ble ansett å være den «nye verden», en erobring som også inkluderte seksuelle overgrep og undertrykking, og hvor mange kvinner måtte prostituere seg for å kunne tjene til livets opphold.

Denne type seksualiserte fremstillinger lever på mange måter videre i dagens pornoindustri, som vet at det er mange som etterspør porno under emneknaggene «asian», «black» og «interracial». Og selv om begge kjønn i dag har lett tilgang på porno, vet vi av undersøkelser at gutter i langt større grad ser dette.

Det er vanskelig å tenke at vi som enkeltpersoner skal klare å ta opp kampen mot det som ser ut som et fastgrodd system med seksualisert rasisme. Seksualisering og rasisme generelt må bekjempes og adresseres, ikke bare i storsamfunnet,

men også innenfor ulike minoritetsgrupper og av oss med dobbel minoritetsbakgrunn.

Problemene med å seksualisere meg og andre på bakgrunn av hudfarge er at vi tillegges preferanser og lyster vi ikke nødvendigvis har. For over et tiår siden falt det meg ikke inn at jeg skulle kunne bli spurt av fremmede om jeg er omskåret, men de siste årene har dette blitt et vanlig spørsmål jeg opplever fra majoritetsnorske. Det kommer nok av at det er blitt vanligere at flere minoritetsnorske menn med spesielt muslimsk innvandrerbakgrunn deltar på flere arenaer sammen med etniske norske og ikke-muslimer. Det er i mangel på kunnskap at mange da bare antar at alle med mørkere hud er omskåret.

Dette får meg videre til å tenke på hvordan jeg selv bør reagere når jeg opplever disse tingene. Er jeg en dårlig antirasist fordi jeg har godtatt at andre har seksualisert min kropp uten at jeg har sagt ifra om at dette ikke er greit? Samtidig føles temaer som kropp og seksualitet, når du står midt i det, som såpass personlig at jeg ikke egentlig vet hvordan jeg der og da bør reagere, og resultatet blir derfor ofte ingen reaksjon. Men jeg kjenner likevel på en frustrasjon som bygges opp over tid.

For meg var dette et totalt uforberedt møte med en virkelighet som ingen seksualundervisning eller skoleopplegg hadde forberedt meg på. En skjult bakside av samfunnet jeg tror er såpass sår og tabubelagt for mange å prate om, at de fleste ikke egentlig vil ta det ut i lyset. Dette får være mitt første steg for å skape synlighet om dette, så håper jeg at mange flere ønsker å gå de skrittene sammen med meg.

Refleksjonsspørsmål:

- Hvor går skillet mellom rasisme og preferanser når det kommer til seksualitet og valg av partner?
- Hva er fetisjering og er det noen som opplever det mer enn andre?
- Må man ta alle kamper for å være en «god» antirasist?



Rasismens psykiske konsekvenser

Lisa Eshel Knudsen er foredragsholder, samfunnsdebattant og skribent. Hun har holdt foredrag og workshops om rasisme for skoler og organisasjoner rundt om i landet. Lisa har jobbet som prosjektrådgiver i Minotenk siden 2019.

Det tar gjerne ikke så lang tid å overbevise noen om at de ikke er verdt noe. Spesielt ikke et barn. Jeg opplevde rasisme før jeg i det hele tatt visste hva det var. Gjennom store deler av barndommen min lå jeg i sengen min om kvelden og lurte på om ikke verden ville vært et bedre sted uten meg. Min eksistens var jo bare til bry. Jeg var overbevist om at jeg aldri kom til å få en god fremtid. At den smerten og følelsen av utenforskap var permanent. Hudfargen min var jo det.

Dette er en historie som jeg ikke har fortalt til mange før. Det har liksom vært for stort og for usynlig til å

snakkes om. Jeg har lurt på om dette er noe jeg egentlig bør skrive om i det hele tatt. Men jeg har bestemt meg for at dette er altfor alvorlig til ikke å snakkes høyt om. Det er en historie om hvordan rasisme påvirker selvbildet og gjør psykisk skade.

Da jeg var 4 år gammel, ble jeg kalt n-ordet for første gang. Jeg gikk i barnehagen, og jeg husker at jeg begynte å leke-krangle med en annen gutt. Jeg visste ikke hva ordet han kalte meg, betydde. Men jeg husker at pappa ble sint da han fikk høre om det fra de ansatte. Jeg tenkte at det måtte være dårlig siden pappa aldri hadde blitt så sint før. Dette er også et av mine første minner.

Sommeren etter hadde noen av barna i nabolaget satt opp et badebasseng på terrassen. Jeg løp hjem til mamma og sa at jeg måtte ta på meg badedrakt. Det var ikke lenge før hun måtte åpne for meg igjen. Jeg hadde ikke fått være med å bade fordi jeg var «skitten», og kanskje hadde jeg andre sykdommer enn dem. På barneskolen ble «vi leker ikke med brune» en gjenganger. Det var spesielt én eldre elev som gjorde skolehverdagen min umulig i en lengre periode. Han sa «Jeg tåler ikke sånne som deg», og det viste han meg ofte. En dag presset han meg hardt opp mot veggen mens han fortalte meg alle grunnene til at jeg ikke hørte hjemme her. Ordene var så stygge at de tok pusten fra meg. Jeg var bare 10 år gammel. Men jeg ble allerede sett på som en trussel mot det «norske».

Det var liksom ikke noen steder som var trygge heller. Ikke på butikken, hvor de ansatte fulgte etter meg fordi de trodde jeg skulle stjele noe. Ikke på vei til og fra skolen, hvor jeg ble møtt av rop om at jeg burde dra tilbake dit jeg kom fra. Ikke på bussen hvor andre passasjerer hadde lagd apelyder. Til og med på TV snakket de om hvor ille «sånne» som meg var. Og i filmene var vi skurkene.

Som barn var jeg veldig flink til å holde masken. Utenpå var jeg en glad, litt sjenert og stille jente. Men jeg gruet meg til å gå på skolen. Og da jeg kom hjem, så trøstet jeg meg selv med mat og TV-serier. Noen ganger låste jeg meg inn på rommet og skrek alt jeg kunne i puten. Jeg var så utrolig sint. Aller mest på meg selv. Helst ville jeg bare være usynlig. Jeg hatet hudfargen min, så jeg startet å bruke lysere sminke. Jeg hatet håret mitt, så jeg begynte å «relaxe» krøllene mine. Jeg hatet ansiktstrekkene mine, så jeg sluttet å smile på bilder. Jeg hatet de «ikke-norske» navnene mine, så jeg brukte bare de «norske». Jeg trodde at det å være så lite meg som mulig, skulle beskytte meg mot rasismen. Det var en strategi som bare ødela enda mer.

Jeg ble raskt vant til å leve med det at andre ikke likte meg på grunn av hudfargen min. Noe som man jo egentlig ikke tåler i lengden. Det å høre at jeg bare skulle ignorere det, var med på å styrke ideen om at de faktisk hadde rett. At det var jeg som var feil og hadde «feil farge». Hvis det jeg trodde om meg selv, var virkelig, at jeg faktisk var verdiløs, så visste jeg jo at jeg måtte leve med denne følelsen hele livet mitt. Huden min og fargen den hadde, var en del av meg som jeg ikke kunne gjøre noe med. Jeg følte at jeg bare tok opp plass. Det er en følelse ingen bør ha. Det gjør fortsatt vondt å tenke

på alle de gangene hvor jeg hadde det slik. Jeg kunne ønske at jeg ble tatt på alvor av lærere, helsesøstre og psykologer. Men jeg forstår at vi kanskje ikke hadde et språk for å snakke om rasismen den gangen. Nå er ikke dette en unnskyldning lenger.

En endring skjedde da jeg som 17-åring flyttet til Eswatini, et lite kongedømme i det sørlige Afrika. Jeg gikk på en skole med mennesker fra hele verden og lærte om apartheid og den systematiske rasismen som fortsatt var til stede. Jeg lærte om hvordan rasismen var et system lagd for å holde noen mennesker nede for så å løfte opp andre basert på fysiske trekk. Og at dette var basert på noe som ikke var virkelig, men som fikk virkelige konsekvenser. Konsekvenser som vi ser den dag i dag, og som fikk meg til å hate meg selv.

Man trenger heldigvis ikke å gå på internasjonal skole i det sørlige Afrika for å forstå dette. Fellesskap og trygghet i seg selv og sin identitet er noe alle kan finne. Jeg gikk fra å skamme meg over det å ha afrikanske røtter, til å være stolt over det. Jeg er stolt over at jeg er brun i huden, og at jeg har en far som er fra Nigeria – det mest folkerike landet i Afrika, og storprodusent av film og afrobeat. Men det å skulle lære å like seg selv kan være en vanskelig og lang prosess.

Noe av det viktigste for meg var å innse at alt hatet jeg rettet mot meg selv, ikke er mitt hat å bære. Det er noen andres. Det er et hat som ble skapt for å trykke meg ned og for å holde noen andre oppe. Og det er slik rasismen fungerer. Den skader mennesker utvendig og innvendig gjennom å opprettholde en myte om at noen mennesker er mer verdt enn andre. Så skadelig var den for meg at jeg begynte å hate meg selv. Jeg forstår nå at noe av det mest revolusjonerende vi kan gjøre for å bekjempe rasismen, er å elske oss selv. Tro på at vi har verdi som menneske. For det har vi.

Kjenner du noen som har opplevd rasisme?

Hvordan ville du prøvd å hjelpe en du kjenner som har opplevd dette?

Hvordan kan rasisme påvirke individers psykiske, fysiske og emosjonelle helse?

Hvordan kan man gå frem med å snakke om opplevelsene dersom du selv eller noen du kjenner har opplevd rasisme?



«HVOR ER DU EGENTLIG FRA» – EN SLAGS SAMTALE OM RØTTER OG FØTTER

Tony Sandset er forsker på Medisinsk Fakultet ved Universitetet i Oslo. Han forsker på helseulikhet, identitet og etnisitet i Norge og innenfor global helse.



Guro Jabulisile Sibeko er forfatter, SLAM!poet og samfunnsdebuttant. Hun har vært aktiv i kampen mot rasisme, homofobi og misogyni i en årrekke og er aktuell med boka *Rasismens poetikk* (2019), en saklig, mild innføring i rasisme og antirasistisk arbeid, ispedd usaklig, rasende poesi.

TONY:

La meg fortelle deg en historie: Jeg var 15 år og spilte basketball sammen med en kompis i bakgården der han bor. Det var sommer og ferie. Lyden av ballen som spratt mot den varme asfalten, var det beste i verden, bare slått av lyden av ballen som suste igjennom nettet hver gang jeg traff med et skudd, «svijsj»!

Jeg husker at jeg ledet over kompisen min, men jeg husker ikke lenger hvor mye. Det jeg derimot husker, er at jeg skjøt et skudd mot kurven. Jeg var sikker på at ballen skulle gå inn, men istedenfor den fantastiske lyden av ball igjennom nett, så bommet jeg. Ballen trillet kjapt mot en middeladrende dame som lå og solet seg lenger inn i gårdsrommet, og stoppet idet den traff klappstolen hennes.

Jeg jogget mot henne for å hente ballen. Idet jeg nærmet meg, ser damen på meg med et blikk som jeg husker som fullt av forakt. Blikket ble fulgt opp av «Dette er så typisk for sånne som deg. Bare masse bråk». Jeg stoppet, plukket opp ballen og svarte: «Hva mener du med 'sånne som meg'?» Beskjeden jeg fikk, var like klar som den var provoserende: «Det er typisk for dere

utlendinger.» Men jeg visste intuitivt hva jeg skulle si, mange år med trening hadde lært meg det: «Jeg er ikke utlending. Jeg er norsk. Jeg er halvt norsk. Mamma er nemlig fra Norge.» Jeg følte at jeg hadde vunnet. Jeg var tilfreds med svaret mitt, og sommeren kunne fortsette. Men jeg skjønte fort at ikke alle sommerdager er fylt med sol, og ikke alle mennesker du møter vil at du skal føle deg hjemme her i Oslo, i Norge. Damen trengte bare en liten kunstpause før hun sa kaldt og nesten kalkulerende: «Du er fortsatt bare halvt.»

I årene etter dette har jeg tenkt mye på denne sommerdagen og hva det vil si å være «halvt». Jeg har ofte også lurt på hva folk egentlig spør om når de stiller spørsmålet: «Hvor er du fra?» Du har kanskje opplevde dette selv? Eller kanskje du har spurt andre om det samme? Jeg har med åra lært meg å svare på forskjellige måter, men oftest har jeg svart «Oslo» eller «Norge». Her skulle man kanskje tro at dette svaret holdt, men veldig ofte får jeg da følgende spørsmål tilbake: «Nei, jeg mener hvor er du egentlig fra?» Det spørsmålet har jeg møtt hele livet. På skolen. I møte med nye mennesker. På universitetet. På jobb. På reise. Men hva betyr det? Hvorfor spør mennesker meg om hvor jeg egentlig er fra?

GURO JABULISILE:

Det mest interessante med det spørsmålet er jo at det egentlig ikke er et spørsmål i det hele tatt. Hvis jeg spør en etnisk kronisk norsk-norsk hvor hen er fra, er det et rikt spørsmål. Det betyr *har du gått på en stor eller liten skole, og kommer du fra fiskere, bønder eller handelsfolk, og er du for eller mot ulv, og hadde du andre valg enn fotball, kristendom og rus, og hvilket fotballag holder du med, og tusen andre ting*. Si du er fra Bergen eller Bjerkvik, og jeg veit masse om deg! Når vi melaninrike får det spørsmålet, derimot, er det helt tomt for innhold. Hva får de vite om meg hvis jeg forteller deg at pappaen min er født i Vrede, vokst opp i Sophiatown, blei voksen i Butterworth? De har aldri hørt om de stedene. Om jeg sier *Sør-Afrika*, forteller det fortsatt ingenting om pappa, han kan være førstegenerasjons geriljakriger eller han kan ha kommet på studentvisum uten noen gang å ha lagt seg ut med apartheidregimet, og hva veit vel du om sørafrikanske grunnskoler eller fotballag? Om meg forteller det mindre enn ingenting, jeg er jo faktisk ikke derfra. Likevel blir folk fornøyde hvis jeg svarer *Sør-Afrika*, de føler at de har fått svar. For det de egentlig sa, var ikke *hvor er du fra*, men *hvorfor er du brun*, og implisitt *du er ikke norsk*. Og jeg svarte *enig*, og det var det svaret de ville ha.

Jeg har svart på det spørsmålet på så mange ulike måter. Jeg har blitt sint, og jeg har latterliggjort folk, jeg har nektet å svare, og jeg har gitt dem en avhandling. Jeg har insistert på at jeg er norsk og utfordra den som spør, til

duell i kveding, kulokk og springar. Samtidig føles jo det som en løgn, det også. Dama på basketballbanen hadde jo rett. Vi er bare halvt.

Men hva om alle rundt meg hadde behandla meg som norsk da jeg vokste opp? Hva om ingen noen gang hadde spurt hvor jeg var ifra? Om ingen hadde klådd meg i håret eller kommentert hudfargen min eller sagt at jeg snakka godt norsk eller vært imponert over at jeg kunne lese bøker? Om ingen hadde forventet mer ydmykhet av meg enn av andre, om jeg ikke hadde hatt behov for å svare med å stryke ydmykhet fullstendig fra repertoaret mitt? Det hadde jo fortsatt vært en forskjell mellom meg og de andre, det hadde fortsatt vært et bånd som bandt meg til den tyrkiske, den vietnamesiske og den chilenske eleven i klassen. Vi visste ting de andre ikke visste, at telefoner kan avlyttes, for eksempel. At nyhetsopplesere kan jule, at verden ser ulik ut fra ulike vinkler, at det som er høflig ett sted, kan være uhøflig et annet, at det du ikke veit, kan ingen torturere ut av deg. Og jeg tenker at det er *det* som gjør at jeg bare er halvt norsk. Eller nei, at jeg er helt norsk, men halvt eller kvart sørafrikaner i tillegg. Kanskje det er derfor de er så oppsatt på å fortelle oss at vi ikke er norske, eller at vi bare er halvt? Kanskje de egentlig skjønner at vi er helt, og noe mer i tillegg, at 100 prosent norsk og 25 prosent sørafrikaner blir 125 prosent menneske? At vi i tillegg kjenner en hel ekstra verden, med språk, tradisjoner og kulturelle koder, som ikke er tilgjengelig for dem?

TONY:

«Hvor er du egentlig fra»-spørsmålet minner meg også på at det å være norsk ofte er sidestilt med det å være hvit. Hvorfor ellers skulle folk alltid spørre hvor jeg egentlig er fra? For meg var det alltid en påminnelse om at jeg ikke passet inn i ideen om hvordan en norsk person så ut, og derfor ikke kunne være norsk. For som du sier: Jeg insisterer på retten til å være 100 prosent begge deler – norsk og marokkaner. Ideen om at jeg er et slags matematisk regnestykke som kan deles opp i mine genetiske bestanddeler er absurd, men har allikevel alltid vært der.

På mange måter sier det spørsmålet så mye om hvordan vi definerer hva som er norsk, og hvem som kan være norsk. Hvordan en norsk person ser ut. Som du har jeg også lært meg å navigere det spørsmålet – noen ganger med ironi, andre ganger med humor. Men også noen ganger med frustrasjon og en slags tristhet: en oppgitthet over at vi i Norge ennå ikke har klart å ta innover oss at i 2020 så bør det være mulig å være mer enn 50/50. Eller hvorfor ikke 100/100? Hudfarge betyr tydeligvis fortsatt noe i Norge i dag. Men hvilken del av meg er norsk hvis jeg bare er «halv»? Overdelen? Den høyre siden av meg? Den venstre? Åpenbart ikke. Så hvorfor blir vi så ofte fryst fast i hudfargen vår? Hvorfor fryser vi oss selv fast i huden vår? Håret vårt? Ideene vi har om hvem og hva vi kan være? Hvorfor skal ikke jeg kunne være norsk OG marokkansk? Og jeg har også blitt fanget i min egen hud og mitt eget hår av minoriteter: «Du er jo ikke helt marokkaner» eller «Du er hvit jo!». Og plutselig hører jeg ikke hjemme noe sted: fanget mellom to

verdener der jeg i den ene ikke ser norsk nok ut og i den andre ikke ser eller oppfører meg marokkans nok. Det kveler enhver kreativ tanke om identitet, om å kunne drømme nye drømmer om hvem og hva vi kan være. Jeg vil ikke bli satt i en bås jeg ikke alltid kjenner meg igjen i. En bås jeg ikke har fått definere selv. Mitt ytterste lag, min hud, mitt hår, sier ikke noe om mitt indre, mine tanker og min identitet.

Mitt største problem i så fall med hele tiden å bli spurt hvor jeg egentlig er fra, er at det ofte nekter meg å være 100 prosent norsk og 100 prosent marokkaner, at det fryser meg fast i en idé om hva en norsk person er, og hva en marokkansk person er. Spørsmålet da blir vel: Hvordan både ivareta røtter samtidig som jeg kan bruke mine føtter til å bevege meg fritt? Den veien kan være vanskelig. Det er både frustrerende og trist, og noen ganger blir man bare sint når andre hele tiden setter deg i bokser. Men jeg tror løsningen for meg var å akseptere helt og fullt at jeg selv kan ta eierskap til både det norske og det marokkanske, at jeg selv kan velge og vrake i den skattkisten det er å ha foreldre fra to forskjellige kulturer. Selv om andre til tider vil insistere på at jeg er enten det ene eller det andre, så ligger det en frihet i å si til seg selv «det er jeg som kan velge, det er jeg som står støtt». Ved både å ta vare på historien til mine foreldre samtidig som jeg utvikler og endrer på tradisjoner og normer, så er jeg jo faktisk med på å skape noe nytt. Ikke bare en ny meg, men en ny måte å være norsk og marokkansk på. En måte som er både norsk nok og marokkansk nok.

GURO JABULISILE:

Jeg opplever faktisk at det har gitt meg en egen frihet hele tiden å bli stilt det spørsmålet. Det har lært meg at folks vurderinger er meningsløse. Det har nok noe å si at jeg er jente også, det gjør jo også at folk kategoriserer og verdsetter deg på grunnlag av utseende i mye større grad enn man gjør med menn. Jeg var nemlig den styggeste ungen der jeg vokste opp, jeg hadde feil kropp, feil hud, feil hår, feil ansiktstrekk. Det lærer man seg jo å leve med, man finner andre måter å opparbeide seg verdi på. Men så, allerede før jeg blei tenåring, blei jeg *sexy*. Eksotifiseringen av melaninrike kvinnekropper gjorde at menn lå langflate etter meg så snart jeg fikk pupper, og det var bare så innmari absurd for den styggeste ungen i gata at den lille respekten jeg hadde igjen for hva folk mente om meg, forsvant helt.

Hele mitt voksne liv har jeg blitt kalt *modig*. Folk beundrer meg for alt jeg tør å gjøre, og alt jeg tør å si. Men det skyldes jo ikke mot, det er ikke sånn at jeg er redd for hva folk kommer til å tenke, men gjør eller sier ting likevel. Jeg gir virkelig og på ordentlig beng i hva folk tenker om meg. De eneste konsekvensene jeg bryr meg om, er de praktiske, om ting får konsekvenser for jobben min eller familien min for eksempel. Hva folk som er så smålige at de prøver å trykke meg ned ved å nekte for at jeg er helt norsk, selv om jeg også er halvt eller kvart zulu, eller hva folk som ser meg gjennom fordommene sine, ender opp med å synes om meg, er meg revnende likegyldig.

Den likegyldigheten gir meg full frihet til å definere mine egne røtter, og til å gå hvor jeg vil. Ofte tenker jeg at jeg er mye friere enn dem som er helt kronisk norsk-norske og/eller en eller annen etnisitet. Når det er sagt, det har jo ikke vært en spesielt hyggelig prosess å komme hit. Det hadde vært bedre for alle om vi bare kunne slutte å vurdere hverandre på den måten, slutte å sette hverandre i bås, begynne å se hverandre som individer, ikke som sjablongaktige representanter for imaginære grupper. Men jeg tror altså de fleste andre taper mer på den situasjonen vi har i dag, enn jeg gjør.

REFLEKSJONSPØRSMÅL:

- HVA SVARER DU NÅR NOEN SPØR DEG HVOR DU ER FRA?**
- HVORFOR SVARER DU DETTE?**
- HAR DU NOEN GANG BLITT SPURT, ELLER HAR DU NOEN GANG SPURT NOEN «HVOR ER DU EGENTLIG FRA»?**

THE URBAN LEGEND - SKAPELSEN AV EN EKTE SUPERHELT



JOSEF TZEGAI YOHANNES ER FØDT I DANMARK, HAR BAKGRUNN FRA ERITREA OG FLYTTET TIL LINDEBERG I OSLO DA HAN VAR NI ÅR. YOHANNES HAR STUDERT STATSVITENSKAP OG MENNESKERETTIGHETER, JOBBET SOM LÆRER, FRIVILLIGHETSARBEIDER I RØDE KORS, SAMT SOM MILJØARBEIDER INNENFOR BARNEVERNET. YOHANNES ER NYLIG UTNEVNT SOM AMBASSADØR FOR «THE NELSON MANDELA FOUNDATION» I NORGE. INSPIRERT AV HVA HAN SÅ OG OPPLEVDE BLANT BARN OG UNGDOM HAN TRAFF I SØR-AFRIKA, FIKK HAN IDÈEN OM Å SKAPE SIN EGEN SUPERHELT THE URBAN LEGEND

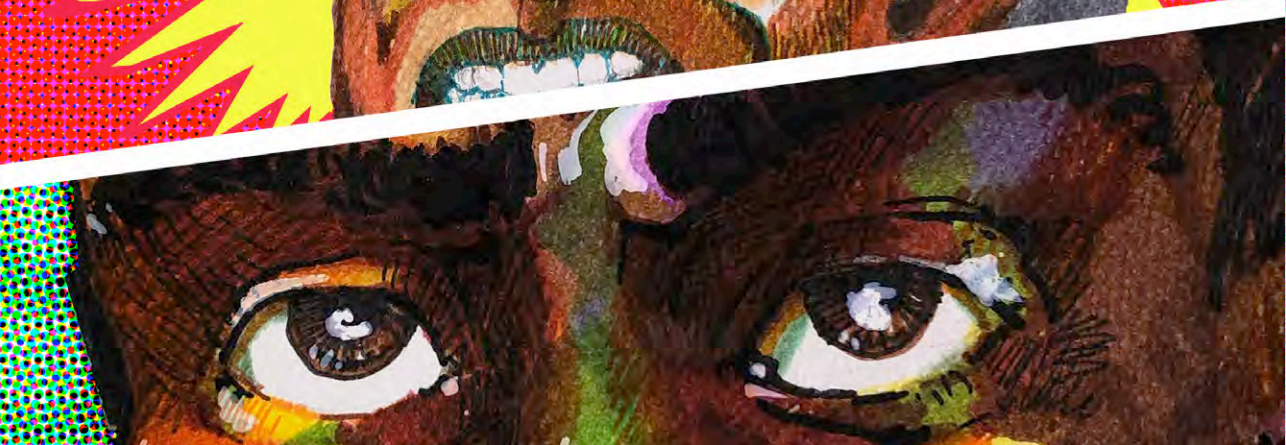
Rasisme ja, hvor starter man egentlig? Man lærer aldri å leve med det, selv om det på mange måter blir en del av livet ditt. Rasisme er noe man føler på kroppen, og det er veldig vanskelig å forklare til noen som ikke har opplevd den selv. For rasisme gjør noe med deg som person. I begynnelsen så gjør den deg redd og ensom, nesten forlatt. Man føler seg annerledes. Seinere kommer

sinnnet og frustrasjonen. Som en forsvarsmekanisme så utvikler man en skepsis når man møter nye folk som ikke har samme hudfarge som deg. Det blir nesten som om man venter med å varme opp til dem, for først å se hvem de virkelig er som mennesker. Det forandrer deg, det umenneskeliggjør deg og tar fra deg din verdighet, eksistens og identitet som menneske.

Før jeg ble kjent som tegneserieskaper av The Urban Legend, rett før lanseringen av førsteutgaven, så skulle det være et treff for tegneserieskapere nede i Oslo sentrum. Jeg dro ned dit, for jeg tenkte det var en fin mulighet til å bli kjent med folk i tegneseriemiljøet og samtidig få markedsført superhelten min. Men da jeg kom til døra, så sto verten der innenfor og bare så på meg uten å gjøre tegn til å åpne opp. Så jeg banket på. Det var veldig kaldt. Han kom bort til døra og åpnet forsiktig og sa rett ut at jeg hadde kommet til feil sted. Da jeg spurte om det var her tegneserietreffet var, så svarte han ja, men jeg kunne se at han fremdeles trodde at jeg hadde kommet feil. Så jeg sa at jeg hadde kommet til riktig sted og gikk rett inn. Vel inne traff jeg en journalist fra Dagbladet som jeg fortalte om tegneserien min, og han ble veldig interessert og lagde den første saken i avisene om The Urban Legend og meg.

Opp gjennom historien så har svarte mennesker blitt kalt late og dumme, og spesielt svarte menn har blitt kalt aggressive. For rasister vil bryte oss ned, de vil gjøre oss til fiender og en trussel. Disse stereotypiene er veldig farlige. De er med på å putte alle i en og samme bås, de undergraver og undertrykker oss som mennesker.

Da jeg skapte min svarte superhelt The Urban Legend, ville jeg vise at alle disse stereotypiene som vi har blitt lært opp til å akseptere, ikke bærer noen form for sannhet. Helten i min serie er ute for å motbevise dem. Jeg ville skape en superhelt som sto for noe, og gi de stemmeløse en stemme. The Urban Legend skulle være representanten til de svakeste i samfunnet. Han fikk navnet Malcolm Tzegai Madiba, etter Malcolm X, faren min Tzegai og Nelson Mandela (Madiba er Mandelas afrikanske navn). Jeg ville at The Urban Legend skulle symbolisere disse flotte menneskene som kjempet imot rasisme og for likestilling, og som ga svarte mennesker håp, tro og en stemme. Og ikke minst verdighetsfølelse over at vi er stolte over hvem vi er



som mennesker. Vår historie startet ikke med kolonialiseringen av Afrika.

En ting jeg la merke til da jeg holdt på med å utvikle The Urban Legend, var at hvite barn alltid har hatt luksusen med å ha superhelter som Batman, The Avengers, Supermann og mange flere å se opp til. Mens svarte barn nesten alltid kun har hatt forbilder som var enten idrettsutøvere eller artister. Det har altså aldri vært en superhelt som snakker for eller representerer svarte mennesker, slik de andre superheltene har gjort for hvite barn og unge. Så jeg så et vakuum og fylte det med superhelten min. Og det jeg er mest stolt av, er at serien blir brukt som skolepensum på både barne- og ungdomsskolen. Det vil si at for mange barn så vil deres første møte med en svart person være en svart superhelt! Og ikke en «kriminell», «asylsøker» eller alle disse stereotypene mange prøver å karakterisere oss som.

I dag vil jeg si at rasismen har blitt mer sofistikert, den er mer indirekte, men samtidig også veldig tydelig. Rasismeproblematikken er et ømt tema for folk flest, særlig for hvite mennesker virker det som. For når de blir konfrontert med sin rasisme, så kommer det som oftest alltid bortforklaringer og unnskyldninger. Som i ethvert velfungerende samfunn så gjelder det å ta ansvar for ting som blir sagt og sine handlinger, og så lenge man ikke kaller en spade for en spade, så vil man aldri kunne komme til bunns for å diskutere problematikken på en ordentlig og konstruktiv måte. Enhver person med mørk hud i Norge har opplevd en eller annen slags form for rasisme. Jeg selv har opplevd det på skolen, i idretten, i arbeidslivet og når jeg har gått og oppført meg vanlig i gata. Og jeg har opplevd det i land jeg har reist til, som USA og Brasil. Så rasisme er ikke et nordisk eller et europeisk problem, det er et globalt problem. Det har gjort at jeg har følt meg utstøtt, nedverdiggjort og latterliggjort av rasismen, men jeg har aldri latt rasister eller rasismen knekke meg!

Jeg synes det er viktig at vi definerer oss selv og ikke lar andre gjøre det, og at vi snakker ut når vi føler oss diskriminert og krenket. Ikke

la noen definere deg, og ikke la noen komme til deg og si at det ikke er rasisme hvis du føler på kroppen at det er det. Det er sånn de prøver å bagatelliserer rasismen, med å si at det ikke er det, og at det er en overdrivelse. Det er et spørsmål om menneskerettigheter, retten til å bli sett, hørt og akseptert som et fullverdig menneske.

I dag blir The Urban Legend brukt som skolepensum i åtte ulike land og har vunnet flere internasjonale priser. Jeg har holdt foredrag om The Urban Legend i Brasil, USA, England, Sør-Afrika, India, Eritrea og Danmark.

Det gjelder å snakke ut og stå for noe som er nobelt, og veien til å skape forandring kan være lang og humpete. Men det fins en vei, og så lenge man går den riktige veien og står imot alt hat, motarbeidelse, sabotasje og dårlig presse, så vil man til slutt komme seg i mål, derfor sier jeg bare «**Keep on walking**».

REFLEKSJONSPØRSMÅL:

DA DU VOKSTE OPP, HVEM VAR DET DU SÅ OPP TIL? VAR DET NOEN LIKHETER MELLOM DERE? HVILKE FORBILDER HAR DU NÅ? HVORDAN KAN DET Å HA ET FORBILDE SOM DU KJENNER DESIGNEN I PÅVIRKE DEG?



Rasisme i arbeidslivet



Linn Andersen er oppnevnt som byrådssekretær for arbeid, integrering og sosiale tjenester. Fast ansatt i HK i Norge, og har jobbet i LO, Arbeidsforskningsinstituttet, Universitetet i Bergen, bokhandel og matvareforretning. Andersen har en mastergrad i tverrfaglige kjønnsstudier og bachelor med kriminologi fordypning.

Jeg har jobbet i serviceyrket i mange år. Først i matvarebutikk og så i bokhandel. Jeg forsto ikke hvor vanskelig det er å bryte med fordommer før jeg begynte å jobbe. Jeg forsto heller ikke hvor vanskelig det er for enkeltpersoner å kjempe mot fordommer alene. Jeg fikk høre kommentarer fra kunder om både utseendet mitt og ting som «det vet vel du fordi du kommer fra ...». Og tro meg, de gjetter *aldri* riktig på hvor jeg *egentlig* kom fra.

Folk hadde tydeligvis behov for å kommentere utseendet mitt. Jeg ble overrasket over hvor vanskelig jeg syntes det var å håndtere dette. Jeg visste ikke hva jeg skulle si eller gjøre. Disse folka hadde egentlig ikke gjort noe annet enn å påpeke det åpenbare: Jeg har ikke blondt hår og blå øyne. Men hvorfor har folk dette behovet i utgangspunktet? Jeg skal overlate til andre å svare på det spørsmålet, og heller si noe om hvordan det har påvirket *meg*.

For meg var dette vanskelig av to grunner. Den ene grunnen var fordi jeg jobbet i et serviceyrke. Jeg ble drillet i at «Kunden har alltid rett», og det ble en slags jobbmentalitet. Som ansatt måtte vi bare finne oss i hva kunden sa. Om kunden var sint, ufin eller påsto ting som ikke var sant, skulle vi aldri protestere. Heldigvis har jeg lært meg at det ikke er sant. Det går en grense et sted!

Den andre grunnen var at jeg ikke visste hva jeg skulle svare. Jeg vet fortsatt ikke alltid hva jeg skal svare når folk forteller meg at jeg ser annerledes ut. Jeg har jo speil hjemme jeg også. Hva skal jeg si? Slutt å fortell meg at jeg har svart hår! Slutt å fortell meg at jeg har smale øyne! Slutt å kommentere hudfargen min! Slutt å fortelle meg hva «sanne som meg» spiser eller liker!

Jeg husker spesielt to veldig ubehagelige episoder. Det ene var 23. juli i 2011. Det var helt absurd å måtte være på jobb i sentrum når resten av Oslo var stengt. Det var nesten ingen kunder i butikken. De fleste som kom innom, var turister som ikke hadde sett på nyhetene. Plutselig sto det en dame foran disken min. Hun så på meg og sa høyt at hun håpet det ville komme en dyktig FrP-advokat som ville sørge for at ABB ble sluppet fri. Eller hjelpe ham med å rømme slik at han kunne fortsette prosjektet sitt. Jeg ble helt satt ut. Heldigvis hadde kollegaen min vett nok til å be henne forlate lokalet.

Den andre episoden som gikk inn

på meg, var en kunde som fortalte meg om familien hans som hjalp nazistene under krigen. Han var så stolt av dem. Han sa at man hadde sluppet å ha sanne som meg i landet hvis det hadde vært flere som familien hans.

Begge gangene omtalte kollegaene mine og jeg dem som tullinger, men jeg satt igjen med en opplevelse av å være uønsket og mindre verdt som jeg bar videre på. I ettertid tenker jeg at disse opplevelsene burde vært registrert som avvik. Arbeidsgiver burde fått beskjed om at ansatte ble utsatt for slike ting på jobben. I arbeidsmiljøloven står det at alle arbeidsplasser skal ha et verneombud som skal

passe på at de ansatte har det bra på jobb. Det er alltid sjefen som har ansvaret. Verneombudet velges av de ansatte og er deres stemme inn til ledelsen. Alle som jobber, har rett på et trygt arbeidsmiljø.

På alle arbeidsplasser skal det være rutiner for hvem du kan melde fra til når noe er ugreit. Det skal også meldes fra hvis du oppdager at noen andre har opplevd kjipte ting på jobb. Det er viktig å vite hvem du kan snakke med hvis kollegaer eller andre i jobb-sammenheng oppfører seg dårlig. I tillegg vet vi altfor lite om rasisme i arbeidslivet, så fremover er det viktig å snakke mer om hva rasisme og diskriminering er – også i arbeidslivet. Når vi avfeier slike holdninger som enkelthendelser eller som isolerte ytringer, så tar vi ikke folks arbeidsmiljø og negative opplevelser på alvor.

Å ta opp kampen på mine egne vegne var og er fremdeles utrolig vanskelig. Å kjempe kampen for andre koster meg mindre. Samtidig tror jeg hver eneste en av oss må ta opp kampen hver eneste gang. Vi må kjempe hver eneste dag for at vi skal få til en ekte endring. Om ikke for deg selv, så for alle dem som ikke klarer, våger eller kan.

Jeg lærte mye om hvordan språk påvirker oss og bidrar til å forsterke måter å tenke på, da jeg studerte på Universitetet i Oslo. Jeg ble flinkere til å oppdage hvilke ord som bidro til at noen følte seg annerledes. Jeg lærte nye måter å snakke om ting på. Måter som får flere til å føle seg sett og inkludert. Det ble lettere for meg å oppdage dårlige holdninger. Holdninger som får folk til å føle seg utenfor.

For noen år siden begynte jeg i ny jobb. I lunsjen hørte

jeg kollegaer snakke om folk på en måte som jeg mener er fordomsfull og rasistisk. Jeg må innrømme at jeg kjente på det å være den nye. Når man er ny, vil man naturligvis bli likt. Ikke være den som protesterer på ting. I tillegg vet jeg at noen synes jeg er for direkte. Likevel så bestemte jeg meg for å si ifra.

Etter et halvår sa en kollega til meg: «Linn, jeg synes det er så fint at du stort sett alltid sier fra. Du gir beskjed på en ålreit måte når folk sier ting som er ugreit og langt over streken. Jeg synes det er bra at noen gjør det, fordi jeg tenker det samme som deg. Men jeg våger ikke å si det høyt.» En annen kollega sa at han var enig. Han sa også at det ofte er den som sier fra, som får den negative oppmerksomheten. Plutselig blir man den som lager dårlig stemning. Sånn kan vi ikke ha det. Derfor må vi bli flere som gir beskjed når noen går over grensen. Vi må våge å si til folk at de ikke skal snakke stygt om andre på grunn av hudfarge, etnisitet eller livssyn.

Jeg tror at mange som sier rasistiske ting, egentlig ikke helt forstår hva det betyr. Jeg tror ikke folk forstår at det forsterker dårlige holdninger i samfunnet. Jeg tror ikke folk forstår hvilket ubehag de påfører andre. Derfor er det lurt og viktig at vi forklarer hverandre hvordan ting som blir sagt, kan bli oppfattet. Fortelle hverandre at det føles ugreit at hudfarge og etnisitet skal bety noe i alle sammenhenger. At det ikke føles godt når du får beskjed om at selvfølgelig liker hen deg, hen liker jo asiater. Da føles det som om det ikke betyr noe hvem jeg er, og hva jeg gjør. Da føles det som om folk bare ser hudfargen min.

Vi må fortelle hverandre at hudfarge ikke betyr noe når man skal fortelle en historie. Hudfarge er ikke det som bestemmer hvordan vi oppfører oss. Jeg oppfører meg ikke som jeg gjør fordi jeg har svart hår. Jeg sier ikke ting fordi jeg har brune

øyne. Vi må forklare folk at det aldri er greit å omtale noen som «såne som deg». Alle har et ansvar for å si fra når man ser og hører at noen kommer med rasistiske kommentarer. Godtar man at én på jobben sier rasistiske ting, godtar man også et rasistisk arbeidsmiljø.

Jeg tror vi er mange som mener det er nok nå. Når femten tusen mennesker møter til Black Lives Matter-demonstrasjon, selv om det er korona, er det et tydelig tegn på at vi må gjøre noe. Mange har etter demonstrasjonen fortalt historier om seg selv. Historier om rasisme og diskriminering. Folk forteller historier som viser oss at vi må jobbe mer mot rasisme og diskriminering. Når vi sier at noen må gjøre noe, så er noen deg. Vi har alle et ansvar for å si fra hvis vi ser eller hører ting som ikke er greit. Vi har alle et ansvar for hvordan vi selv snakker med og om andre.

Hva tror du menes med «det er lettere å kjempe for andre? Og er det riktig å ta andres kamper?»

Hva hadde du gjort i en lignende situasjon i arbeidslivet?

Hva slags ansvar har du som kun observerer en sånn situasjon?

Ved å lytte når noen forteller om sine opplevelser, uten å motsi eller forsøke å bortforklare opplevelsen, så bidrar du til å gjøre belastningen mindre for de som opplever det

Winnie Nyheim-Jomisko

Før det de egentlig sa var ikke hvor er du fra, men hvorfor er du brun og implisitt du er ikke norsk

Guro Jabulisile Sibeko

Andre minoriteter misunner samer fordi vi kan kle av oss identiteten vår og passere som «mørke», men på den andre siden har det også ført til at mange har kledd den av seg for godt

Alice Marie Jektevik

Rasismen er reell og rasismeangsten er rasjonell, men hvis vi lar frykten dominere våre møter og interaksjoner med andre mennesker, har rasistene vunnet.

Warsan Ismail

Denne boken skal gi en forståelse til alle om hva rasisme er og et språk til de som er utsatt for rasisme. Den skal gi kunnskap om hvordan vi alle kan kjempe mot rasisme. Og den skal være et verktøy for lærere som vil diskutere rasisme i klasserommet.

Med tekster av: **Linn Andersen, Omar Drammeh, Mari Erstad, Kamzy Gunaratnam, Warsan Ismail, Alice Marie Jektevik, Lisa Esohel Knudsen, Peder Nustad, Winnie Nyheim-Jomisko, Abid Raja, Ellen Reiss, Tony Sandset, Mishell Akhtar Shakar, Zeshan Shakar, Guro Jabulisile Sibeko, Daniel Abimael Skjerve Wensell, Josef Tzegai Yohannes**

ISBN 978-82-691666-1-3



9 788269 166613